

FORUM NAUCZYCIELI

KWARTALNIK
REGIONALNEGO OŚRODKA
DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM”
W KATOWICACH

KWIECIEŃ - SIERPIEŃ
NUMER 2 (84 - 85) 2022

W TYM WYDANIU:

- O WSPARCIU UCHODźCÓW
- O MATURZE Z HISTORII
- O PRACY DYREKTORA
- O ZINTEGROWANEJ STRATEGII UMIEJĘTNOŚCI
- O PARTYCYPACJI UCZNIOWSKIEJ
- O KONCEPCJI M. MONTESSORI
- O RZEMIOŚLE

FORUM NAUCZYCIELI

Nr 2 (84 - 85) 2022

Kwartalnik

Regionalnego Ośrodka
Dokształcania Nauczycieli „WOM”

Redaktor naczelny

Iwona Kruszevska-Stoły

Sekretarz redakcji

Aldona Ferdyn

Współpraca merytoryczna

Nauczyciele konsultanci RODN
„WOM” w Katowicach

Skład komputerowy

Wydawnictwo Nowiny Sp. z o.o.
ul. Zborowa 4
47-400 Racibórz
www.nowiny.pl

Druk

Drukarnia Nowiny
ul. Azotowa 21
41-503 Chorzów
www.drukarnia.nowiny.pl

Wydawca

Regionalny Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli „WOM” w Katowicach
(Akredytacja Śląskiego Kuratora
Oświaty WE-DN.5470.1.3.2020;
17 czerwca)

Adres Redakcji

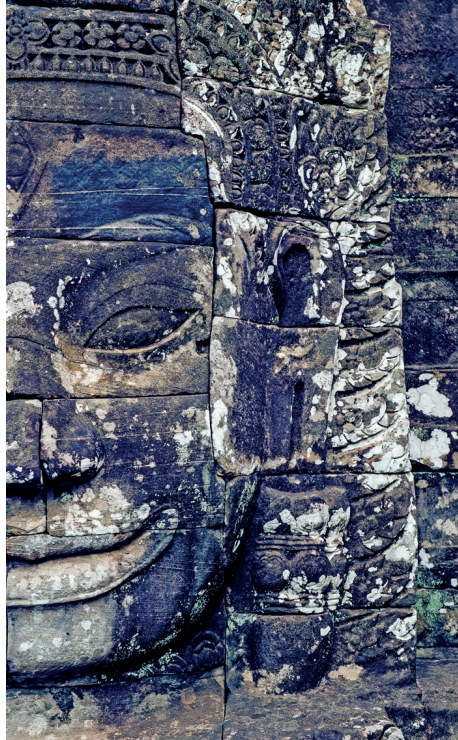
Regionalny Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli „WOM”
40-132 Katowice
ul. kard. Wyszyńskiego 7
tel. 32 203 59 67 w. 201
e-mail: forumnauczycieli@gmail.com

© Copyright by Regionalny Ośrodek
Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Katowicach

Nakład

1000 egzemplarzy

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za
treść artykułów oraz zastrzega sobie prawo
skręcania oraz redagowania tekstów. Materiałów
niezamówionych nie zwracamy. Za nadesłane
materiały redakcja nie wypłaca honorariów.

*Matura z historii
od 2023 roku*

4

*Inspektor ochrony
danych fachowym
wsparciem dyrektora*

9

Od Redakcji 1

O wsparciu uchodźców
dr hab. prof. UŚ Alicja Żywczok
Dodać otuchy innym – uczynić lepszym
dzień powszedni! Apł do polskich
nauczycieli, wolontariuszy i uczniów 2

O maturze z historii
dr Ewa Chorąży
Matura z historii od 2023 roku. Kryteria
oceniania zadań 4

O pracy dyrektora
Tobiasz Brachaczek
Inspektor ochrony danych fachowym
wsparciem dyrektora 9
Mariusz Sendor
System informatyczny
w pracy dyrektora 14

Cezary Lempa
Nadzór pedagogiczny w przedszkolu
w czasie migracji 17

O Zintegrowanej
Strategii Umiejętności
Maria Kaczmarek
Zintegrowana Strategia Umiejętności
2030 – realizacja polityki oświatowej
państwa 2021/2022 20

O partycypacji
uczniowskiej
Anna Bijak, Magdalena Halapacz
Jak wyprowadzić edukację z ławki
– czyli partycypacja uczniowska 23

O koncepcji
M. Montessori
Dorota Koziół-Żurawska
Pedagogika Marii Montessori 25
Marzena Piotrowska
Przygotowane otoczenie – dziecięcy
„klucz do świata” 28

O rzemiośle
Eliza Flaszewska
Czy istnieje granica pomiędzy sztuką
i rzemiosłem? 30

Propozycje
Mariola Dąbek-Nagacz
Geoplan na matematyce w szkole
ponadpodstawowej 32

Urszula Wykurz
Pierścień od Petroniusza – praca
z „Quo Vadis” i nie tylko 37

Głos z Ukrainy

Dziś Ukraina płonie. Wojnę rozpętał kraj, który od wieków był dobrym sąsiadem, gdzie wielu Ukraińców ma krewnych, przyjaciół i kolegów. Wojnę rozpętał władca z garstką milionerów. Stanowisko samych Rosjan pozostaje niezrozumiałe, niejasne: dlaczego milczą?! Dlaczego nie protestują, kiedy ich synowie, którzy są jeszcze bardzo młodzi, zostają wyprowadzeni na front – po prostu wysłani na śmierć?

Wrócił koszmar II wojny światowej. Aż trudno uwierzyć i nadal nie mieści mi się w głowie, że używa się artylerii i rakietowych nalotów, zabijając i okaleczając niewinnych ludzi, powodując zarówno fizyczne, jak i moralne cierpienie ludności cywilnej, w tym osób starszych, dzieci i kobiet. To niezrozumiała i bezużyteczna wojna.

W takich okolicznościach my, obywatele Ukrainy, tym bardziej jesteśmy wdzięczni, że prawie cały świat stanął po naszej stronie – otworzył nam drzwi i wpuścił do swoich domów dzieci, matki, starców i młodzież Ukrainy!

A mądrość ludowa słusznie mówi: *nie ma zła bez dobra*.

W tym trudnym czasie ci, którym udało się schronić przed okropnościami wojny w Polsce, poznali wielkie serce narodu polskiego. Polacy pomogli nam tu nie tylko finansowo: zapewnili jedzenie, schronienie, pomoc medyczną; każdego dnia, w każdej godzinie czujemy tu ogromne wsparcie, znajdujemy zrozumienie i czujemy sympatię ludzi, którzy są teraz bezpośrednio obok nas i opiekują się nami na każdym kroku. Pomagają nie tylko przeczekać wojnę i stanąć z powrotem na nogi: dzieci się uczą, dorośli uczą się nowego języka i pracują. A to pokazuje wielkość Polaków!

Polska dała nam możliwość bycia niezależnym, pozwoliła zachować dumę i godność, pozwoliła być godnym naszych bohaterów, tych, którzy pozostali na Ukrainie, którzy na co dzień i w każdej minucie walczą o jej niepodległość. Każdy obywatel robi to na swój sposób: żołnierze na linii frontu, lekarze w szpitalach, ochotnicy w punktach pomocy, cywile w pracy, która jest niezbędna do zwycięstwa. Wszyscy czekamy na pokój w naszej niepodległej Ukrainie.

Olga Arsjeńjewa*

* **OLGA ARSJEŃJEW** to obywatelka Ukrainy, która wraz z córką uciekła z bombardowanego Charkowa. Przez pierwszy miesiąc mieszkała w internacie KCEZ w Katowicach. Od 4 kwietnia 2022 r. mieszka wraz z córką w RODN „WOM” w Katowicach i pracuje w naszym ośrodku. Uczy polskich nauczycieli pracujących z ukraińskimi dziećmi ich ojczystego języka.

dr Jerzy Grad
Dyrektor Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach

Dodać otuchy innym – uczynić lepszym dzień powszedni!

Apel do polskich nauczycieli, wolontariuszy i uczniów

dr hab. prof. UŚ Alicja Żywczok

Pedagog i filozof. Autorka ponad 130 publikacji naukowych, w tym sześciu monografii oraz pięciu prac pod jej redakcją naukową. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę: pedagogiki pozytywnej, pedagogiki szkolnej, teorii wychowania.

» Dodać komuś otuchy¹ to coś więcej niż zmotywować, zachęcić, zagrząć kogoś do działania czy podjęcia inicjatywy. To jakby zarazem napełnić odwagą i obudzić nadzieję na zwycięstwo (odniesienie sukcesu lub choć uniknięcie porażki). Nabierz otuchy! – to zawołanie, by nie poddawać się panoszącemu się złu, by podjąć walkę i w jej trakcie nie ulec defetyzmowi, lecz stale wyrażać dezaprobatę wobec aktów niewiary i wobec agresji zbrojnej. To również postawa oporu i nieulegania pokusie niewiary w ocalenie. Dodać otuchy to zrozumieć czyjaś tęsknotę za ojczyzną i strach przed jej utratą, grozę zniszczeń i ból spowodowany zbrodnią ludo-

bójstwa, poczuciem krzywdy i straty. Dodać otuchy to także zbudować silną przeciwwagę apatii, a czasem – skonstruować solidną opozycję do poczucia beznadziejności.

By dodawać otuchy innym zazwyczaj nie potrzeba wsparcia psychologa. Potrafi to każdy człowiek dobrej woli, naturalnie opiekuńczy, zdolny do troski o stan somatyczny i psychiczny innych ludzi. Postawa troski wiąże się przecież z determinacją do wydzwignięcia kogoś z niekorzystnego stanu emocjonalnego i przywrócenia mu utraconej lub nadwerężonej radości życia. Przejawia się w cierpliwym oczekiwaniu na stan równowagi i powrót dobrego nastroju.

Zwykle dodaje się otuchy dzieciom, które po raz pierwszy idą do przedszkola lub szkoły, albo młodzieży przystępującej do egzaminu dojrzałości czy rekrutacji na studia. Dodaje się jej chorym zmagającym się z różnymi dolegliwościami, by zniesli cierpienie i wytrwale zwalczali chorobę. Dodanie otuchy nie-

uleczalnie chorym umożliwia im pogodzenie się z losem oraz pojednanie się z członkami rodziny.

Ale otuchy można dodać też żołnierzom żegnającym się z bliskimi, walczącym o wolność i niepodległość swej Ojczyzny. Można dodać jej uchodźcom, którzy niczym pielgrzymi przeszli na własnych nogach dziesiątki kilometrów i przemierzili tysiące, by schronić się w bezpiecznej przystani. Potrzebna jest uchodźcom przygnębionym wojną toczącą się w ich kraju, zmartwionym rozstaniem z bliskimi, niepokojącym się o jutro swych rodzin. Matkom rozpaczoną śmiercią syna na polu walki, ojcom przepełnionym lękiem przed unicestwieniem narodu, rozstaniem z żoną i potomstwem, zburzeniem domu rodzinnego, siostrom płaczącym za braćmi – jeńcami wojennymi. Ludziom rozczarowanym sąsiedztwem geograficznym, zawiedzionym zerwanymi sojuszami, pustymi słowami polityków, złowieszczą propagandą, ludziom zdra-

¹ Obszerniej na ten temat zob. też: A. Żywczok: *Dodawanie otuchy jako forma wzmocnienia ludzkości nie tylko w czasie pandemii. Międzygeneracyjna transmisja przesłania Wincentego Kadłubka (Offering Reassurance as a Form of Strengthening Humanity not only During a Pandemic. Inter-generation Transmission of Wincenty Kadłubek's Message)*. „Polska Myśl Pedagogiczna” 2021, t. 7, s. 247 – 262, doi:10.4467/24504564PMP.21.013.13943.

dzonym przez najeźdźcę, przerażonym i teraźniejszością, i przyszłością.

Dodanie otuchy wyklucza wszelki pesymizm, fatalizm, defetyzm, negatywizm i katastrofizm. Oznacza pokonanie rozpacz, żaloby, nihilizmu, by zażegnać kolejne: przygnębienie, chroniczny smutek, i przejść na *bezpieczną stronę życia* – znaleźć w kimś i gdzieś schronienie.

Naprawdę warto rozpoznać dziś w sobie głębokie pokłady sił wewnętrznych, sił do dodawania otuchy ludziom będącym w potrzebie: w sytuacji granicznej, konfliktowej, sytuacji klęski, kryzysu, pogrążonym w rozpacz, depresji. Budujmy swe człowieczeństwo, solidarnie dodając innym otuchy, wytrwale i śmiało dzień za dniem. To nasze pedagogiczne powołanie, które teraz weryfikuje się w niecodziennych okolicznościach, w czasach niepokoju.

FOT. WWW.FREEPIK.COM

Zatem jak dodać otuchy uchodźcom – uczniom, wychowankom oraz członkom ich rodzin? Oto kilka podstawowych propozycji dotyczących komunikacji w tych wyjątkowych okolicznościach w szkole i nie tylko w niej:

1. Zorganizuj w szkole bezpieczną i estetyczną przestrzeń, w której dzieci i młodzież będą mogły chętnie przebywać: nawiązywać kontakty, uczyć się i bawić.
2. Otaczaj ich życzliwością, nie narzucając swej pomocy nadmiernie.
3. Zwracaj się do nich jak najczęściej po imieniu. Przypominaj o tym także innym dzieciom.
4. Zachęcaj do zainteresowania się okolicą, poznawania interesujących obiektów kultury i miejsc atrakcyjnych przyrodniczo podczas spacerów i wycieczek.
5. Skłaniaj do rozwijania dotychczasowych zdolności poznawczych i zainteresowań artystycznych, do ujawniania swych przeżyć w różnorodnych formach: literackich, plastycznych, muzycznych, ruchowych, fotograficznych oraz do dzielenia się swymi doświadczeniami, także traumatycznymi.
6. Pozwól im pozostać autentycznymi, by nie obawiali się różnic międzyludzkich, lecz ubogacali się wzajemnie odmienną kulturą, językiem, poglądami, przekonaniami, światopoglądem.
7. Mimo nieznajomości lub niewystarczającego poznania języka uchodźców, staraj się zrozumieć *mowę ciała*. Werbalnie i niewerbalnie przekazuj komunikaty wzmacniające. Pytaj innych o samopoczucie oraz cierpliwie oczekuj na odpowiedź. Porozumiewając się, stosuj delikatny dotyk, przyjmuj łagodny wyraz twarzy, poruszaj się spokojnie, zwróć uwagę na ton głosu, by nie okazał się zbyt gwałtowny.
8. Nie obciążaj uczniów-uchodźców nadmiarem pracy szkolnej czy domowej. Odrocz sytuacje oceniania. Zrezygnuj z wartościowania (zwłaszcza negatywnego) wytworów uczniów, by ułatwić im adaptację do środowiska szkolnego.
9. Oddziałuj swą dojrzałą osobowością integrująco na uczniów polskich i ukraińskich. Jednych i drugich traktuj sprawiedliwie, a jednocześnie z wyrozumiałością. Nie akcentuj jakichkolwiek różnic między nimi, jeśli nie wymaga tego proces edukacyjny. Zbliż różne społeczności, inicjując polsko-ukraińskie festyny, pikniki, festiwale, galerie wytworów, obchody świąt.
10. Szanuj godność człowieka, respektując jego prawa oraz potrzeby fizyczne i psychiczne, zwłaszcza potrzebę miłości, akceptacji, przynależności, bezpieczeństwa, uznania społecznego, afiliacji.
11. Skorzystaj ze swego niemal wrodzonego talentu pedagogicznego i otocz sympatią uczniów oraz członków ich rodzin. Zapraszaj wszystkich jak najczęściej do uczestnictwa w lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych.

Matura z historii od 2023 roku

Kryteria oceniania zadań

— dr Ewa Chorąży —

Konsultantka w Pracowni Zarządzania i Analiz Oświatowych RODN „WOM” w Katowicach

» Sposób oceniania zadań egzaminacyjnych jest, obok treści zadań, najbardziej dyskutowanym zagadnieniem związanym z maturą i to zarówno przez zdających, jak i przez nauczycieli. Często słyszymy, że powodem otrzymania niezadowolającego wyniku przez zdającego jest *niewstrzelenie się w klucz*. Jest to niewątpliwie sposób na wy tłumaczenie wyniku, jednak ma on niewiele wspólnego z rzeczywistością egzaminacyjną. Do tego właśnie *klucza*, a tak naprawdę do kryteriów oceniania, poszczególnych zadań chciałabym nawiązać.

Przyjęty przez CKE sposób oceniania zadań jest na tyle klarowny i spójny z wymaganiami, że mógłby i powinien być stosowany przez nauczycieli w codziennej praktyce szkolnej, a już na pewno dokładnie przeanalizowany przez przyszłych zdających dany przedmiot. Jest to pouczająca lektura, która może ułatwić sposób przygotowania się zdających do egzaminu oraz unaocznic związek pomiędzy poleceniem i wypowiedzią, a także wskazać (a raczej potwierdzić) korelację między treścią zadań i treścią wymagań edukacyjnych opisanych podstawą programową z historii.

Na zapisach podstawy programowej zbudowane są wskazane poniżej trzy obszary systemu egzaminacyjnego.

Sposób i kryteria oceniania zadań egzaminacyjnych są – od lat – spójne z zasadami pomiaru dydaktycznego. Przyjęte zasady punktowania wypowiedzi zdających są wciąż aktualne, mimo zmieniających się sposobów i form konstruowania arkuszy. Prześledźmy zatem kryteria opisane w *Informatorze o egzaminie maturalnym z historii od 2023 r.*¹, aneksie² do wymienio-

nego informatora, a także przykładowym arkuszom³ wraz z kryteriami oceniania, zamieszczonymi na stronie CKE.

Analizując wymienione powyżej źródła wiedzy o egzaminie, wyraźnie zobaczymy kilka ponadczasowych ustaleń. Zestawiono je poniżej.

1. Kryteria oceniania zadania zamkniętych i zadań otwartych z luką

Zadania zamknięte są oceniane – w zależności od maksymalnej liczby punktów, jaką można uzyskać za rozwiązanie danego zadania – zgodnie z poniższymi zasadami:

- 1 pkt – odpowiedź poprawna;
- 0 pkt. – odpowiedź niepoprawna lub niepełna albo brak odpowiedzi, lub np.:
- 2 pkt. – odpowiedź całkowicie poprawna,
- 1 pkt – odpowiedź częściowo poprawna lub odpowiedź niepełna,
- 0 pkt. – odpowiedź całkowicie niepoprawna albo brak odpowiedzi.

1 *Informator o egzaminie maturalnym z historii od roku szkolnego 2022/2023*. CKE Warszawa 2021, s. 6 – 12. www.cke.gov.pl

2 *Aneks do Informatora o egzaminie maturalnym z historii obowiązujący w latach szkolnych 2022/2023 oraz 2023/2024*. www.cke.gov.pl

3 *Matura od 2023 r., materiały dodatkowe, arkusz pokazowy z historii*. <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/materiały-dodatkowe/arkusze-pokazowe-marzec-2022/>

2. Zadania otwarte krótkiej odpowiedzi

Za rozwiązanie zadania otwartego krótkiej odpowiedzi można otrzymać od 0 do 3 punktów. Schemat oceniania jest i będzie opracowywany do każdego zadania odrębnie. Jak pokażę na przykładach, treść odpowiedzi powinna być spójna z poleceniem. Zazwyczaj każdy element polecenia (np. 2 argumenty lub 2 – 3 przykłady) składa się na ogólną punktację danego zadania. Jedna czynność to 1 punkt.

Każdorazowo 1 punkt można otrzymać za poprawną odpowiedź lub poprawnie sformułowany element danej wypowiedzi. Kluczowe jest tu słowo – poprawny. To pojęcie odnosimy do umiejętności i wie-

dzy zdającego. Katalog sprawdzanych egzaminem umiejętności i obszar wiedzy jest oczywiście opisany wymaganiami zawartymi w podstawie programowej z historii.

Zaryzykowałabym zatem stwierdzenie, że obowiązująca podstawa programowa jest równocześnie spisem wymagań egzaminacyjnych lub – jak kto woli – zagadnień do egzaminu.

Ważną zmianą jest sposób oceniania zadania rozszerzonej odpowiedzi (RO).

Już sam sposób określania formy tego zadania wskazuje inne niż dotąd podejście do kryteriów oceniania. Do tej pory nazywaliśmy zadanie RO wypracowaniem. Obecnie, zarówno w informatorze, jak i

aneksie do informatora, widzimy – oprócz pojęcia: wypracowanie – nazwę: **wypowiedź argumentacyjna**. Określa nam ona formę tego wypracowania.

Liczba punktów za zadanie jest wyższa niż w formule od 2015 r. Za napisanie wypowiedzi argumentacyjnej będzie bowiem można otrzymać maksymalnie **15 punktów**.

W tej części arkusza zdający będą mieli za zadanie napisać rozszerzoną wypowiedź na jeden z trzech zaproponowanych tematów.

Tematy będą zróżnicowane pod względem epok historycznych oraz problematyki, czyli typowo dla przyjętej przed laty konwencji tego egzaminu.

Od 2023 roku tematy każdorazowo będą zawierać tezę, wobec której zdający będą musieli zająć stanowisko i je uargumentować, uwzględniając w swojej argumentacji różnorodne aspekty lub przykłady określone w temacie.

Kluczową umiejętnością sprawdzaną w tej części arkusza będzie **umiejętność tworzenia narracji historycznej z funkcjonalnym wykorzystaniem wiedzy**.

Wypowiedź argumentacyjna będzie musiała liczyć co najmniej **500 słów**, w latach **2023 i 2024** będzie to minimum **300 słów**. W przypadku niespełnienia tego minimum nie będą przyznawane punkty za część formalną (spójność wypowiedzi).

Opisane powyżej zasady i kryteria oceniania ilustrują poszczególne przykłady zamieszczone w informatorze, czy też w pokazowym arkuszu.

➞ Przykład 1.

Informator⁴ – Zadanie 28. (0 – 1)

Źródło 1. Fragment aktu prawnego

§1. Nie będzie w Stanach Zjednoczonych lub jakimkolwiek miejscu podległym ich władzy ani niewolnictwa, ani przymusowych robót, chyba jako kara za przestępstwo, którego sprawca został prawidłowo skazany.

<http://libr.sejm.gov.pl>

Źródło 2. Seria znaczków [fragment]

<http://katalogznaczkow.net>

Rozstrzygnij, czy dokument (źródło 1.) został ogłoszony w czasie konfliktu, do którego nawiązuje źródło 2. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do obu źródeł.

Rozstrzygnięcie: .....

Uzasadnienie: .....

Obok numeru zadania zamieszczono informację o liczbie punktów, która można uzyskać za jego rozwiązanie. Ponieważ jest to 1 punkt, zatem by go uzyskać należy podjąć decyzję (**rozstrzygnij**), po czym ją poprawnie uzasadnić. Co oznacza – w tym przypadku – słowo **poprawnie** mówi nam treść polecenia. By otrzymać punkt, trzeba zatem spełnić **trzy** warunki:

- 1. Rozstrzygnięcie
- 2. i 3. Uzasadnienie z odwołaniem się do obu (dwa warunki) źródeł.

By zdający lepiej zrozumiał zasady punktowania, każdorazowo oprócz opisu kryteriów zamieszczona zostaje przykładowa poprawna odpowiedź. I tak w prezentowanym zadaniu będzie ona wyglądała następująco:

- **Rozstrzygnięcie:** Nie
- **Przykładowe uzasadnienie:** Poprawka do Konstytucji USA przywołana w źródle 1. została wprowadzona na skutek wojny secesyjnej, a nie – wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych, do czego nawiązują znaczki ze źródła 2. (Kościuszko, Pułaski, bitwa pod Yorktown).

1. By w wyczerpujący sposób uzasadnić decyzję należy zidentyfikować wydarzenia (konflikty – jak wskazuje treść polecenia) przedstawione w obu źródłach, czyli:

- w źródle 1 czytamy o zniesieniu niewolnictwa w formie aktu prawnego, identyfikujemy zatem wojnę secesyjną, której elementem było wydanie aktu o abolicji przez prezydenta Lincolna;
- w źródle 2 (źródle ikonograficznym) identyfikujemy postacie

⁴ Wszystkie przykładowe zadania pochodzą ze źródeł wymienionych w przypisach 1 i 2.

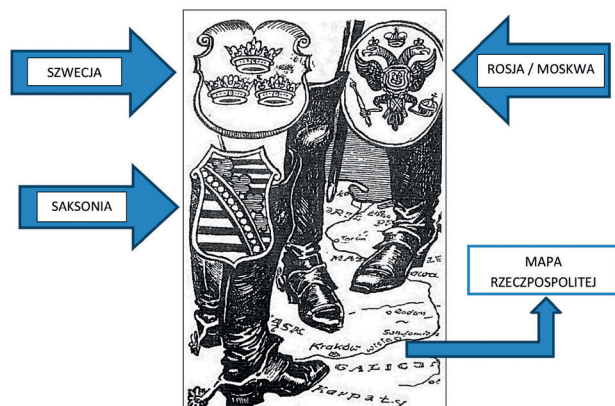
uhonorowane znaczkami, czyli: K. Pułaskiego, T. Kościuszkę oraz przedstawienie bitwy pod Yorktown (podpis). Postacie i wydarzenie wskazują na wojnę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

Odpowiedź i uzasadnienie nasuwać się po takiej analizie same.

➤ Przykład 2.

Informator – **Zadanie 11** (0 – 1 pkt)

Źródło 1. Rysunek satyryczny

S. Kobyliński, M. Siuchniński, *Ilustrowana Kronika Polaków*, Warszawa 2005, s. 91.

Źródło 2. Fragment opisu działań wojennych z epoki

[Rok 1706] **Ciężkie oplakane**, żadnym piórem dostatecznie nie wyrażone **nastąpiły na ojczyznę naszą podczas tej wojny czasy, którą król August [...] wznieciwszy niewinnie potem Rzeczpospolitą w nią uwikłał** i tak długo dla utrzymania honoru swego trzymał [...] skąd **wiele wojsk moskiewskich do Korony i Litwy naprowadził**, którzy nie według umówionego sojuszu 12 tysiącami [...] lecz wielkimi wojskami Koronę i Litwę przechodzili, niezliczone miliony szkód czynili [...] po dworach szlacheckich, jak wieśniaczych chałupach [...].

Nie pofolgował i sam król August, lubo kilka razy asekurował Rzeczpospolitą, jako własnym kosztem miał tę wojnę prowadzić, ale inaczej się stało, gdy **coraz nowe sukursy wprowadzając z Saksonii wielkie na nich prowianty i pieniądze wybierano** [...].

Z drugiej strony uciążała królestwo Polskie **Szwedzi** nieznośnymi prawie kontrybucjami, a goniąc się z królem Augustem w poprzek i wzdłuż Polskę przechodzili [...].

M. Ferenc: *Epoka nowożytna. Teksty źródłowe*. Kraków 2001, s. 183 – 184.

Rozstrzygnij, czy oba źródła odnoszą się do tej samej wojny. Odpowiedź uzasadnij.

Rozstrzygnięcie: .....

Uzasadnienie: .....

Przykładowe rozwiązanie

■ **Rozstrzygnięcie:** Tak

■ **Przykładowe uzasadnienie:**

Źródło 2. opisuje sytuację w Rzeczpospolitej w trakcie wielkiej wojny północnej, w której nie była ona formalnie stroną, choć realnie stała się teatrem działań militarnych wojsk saskich, szwedzkich i rosyjskich. Źródło 1. symboliką nawiązuje do tej samej wojny – buty wojskowe, oznaczone godłami Saksonii, Rosji i Szwecji, depczą mapę Polski.

Podobnie jak w poprzednim przykładzie, by otrzymać punkt należy spełnić wszystkie trzy warunki (rozstrzygnięcie i związane z nim odniesienie do źródła).

W zadaniach, które zawierają źródła pisane zdający może wykorzystać metodą zwaną przez polonistów mapowaniem tekstu.

Czytając uważnie tekst, podkreśla się te informacje, które są charakterystyczne dla danego wydarzenia. Identyfikuje się w ten sposób wydarzenie, przesłanie tekstu i kontekst historyczny.

Jeżeli przyjrzymy się zamieszczonym pod każdym zadaniem odniesieniom do podstawy programowej, które w informatorze występują wraz z zadaniem, w przypadku arkuszy egzaminacyjnych zaś w kryteriach oceniania i w informacji o wynikach egzaminów w danym roku, to znajdziemy zapisy, które wprost wskazują zakres treści zadań. Jak widzimy na przykładzie – każde zadanie ma odniesienia do cytowanych zapisów podstawy. I tak w przypadku powyższego zadania wygląda to następująco:

➤ Wymagania ogólne

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) [...] ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 2) [...] buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) [...] integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

➤ Wymagania szczegółowe

Poziom podstawowy

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:

- 3) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;

Poziom rozszerzony

I. Historia jako nauka. Uczeń:

- 3) analizuje różne oceny historiografii, dotyczące dziejów ojcystych i powszechnych. [...]

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:

- 2) ocenia znaczenie polsko-saskiej unii personalnej i rolę panujących.

Zasady oceniania

- 1 pkt – odpowiedź zawierająca prawidłowe rozstrzygnięcie wraz z uzasadnieniem.
- 0 pkt – odpowiedź niepełna lub odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi.

Kolejny przykład zilustruje nam sposób konstruowania i oceniania zadań, za których prawidłowe rozwiązanie można otrzymać większą niż jeden liczbę punktów.

➤ Przykład 3. Arkusz pokazowy

■ Zadanie 11.⁵

Fragment wypowiedzi

Jacy byli dwaj najgłupszy królowie Polski? Jan Sobieski i ja. Obydwaj uratowaliśmy Habsburgów od katastrofy.

Mikołaj I Romanow

L. Mazan: *Zdarzenia z życia naszego Monarchy*, Kraków 2003, s. 89.

■ Zadanie 11.2. (0–2)

Podaj nazwy dwóch wydarzeń historycznych (A – związanego z Janem III Sobieskim, B – związanego z Mikołajem I), do których nawiązują zacytowane słowa.

Odpowiedź uzasadnij, wyjaśniając wpływ tych wydarzeń na dzieje państwa Habsburgów.

Wydarzenie A: .....

Uzasadnienie: .....

Wydarzenie B: .....

Uzasadnienie: .....

Tym razem za zadanie można otrzymać 2 punkty. Na podstawie konstrukcji tego polecenia, a także jego układu graficznego możemy bez trudu wywnioskować, jak będzie oceniana odpo-

5 https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Historia/MHIP-RO-100-2305.pdf

wieść. Za podanie poprawnej odpowiedzi, czyli wydarzenia z uzasadnieniem, uczniowi przyznaje się każdorazowo 1 pkt.

W przypadku zadania rozszerzonej odpowiedzi (RO), czyli tzw. wypowiedzi argumentacyjnej, konstrukcja tematu również wskazuje na sposób punktowania.

➤ Przykład 4. Arkusz pokazowy

Wypowiedź argumentacyjna. Tematy do wyboru:⁶

■ Zadanie 21. (0 – 15)

Zadanie zawiera trzy tematy. Wybierz jeden z nich do opracowania. Twoja wypowiedź powinna liczyć minimum 300 słów.

1. **Epoka średniowiecza niesłusznie jest nazywana „wiekami ciemnymi”. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy, uwzględniając w swojej argumentacji aspekt ekonomiczny, społeczny i kulturowy.**
2. O upadku Rzeczypospolitej w końcu XVIII wieku zdecydowały w głównej mierze czynniki wewnętrzne. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy, uwzględniając w swojej argumentacji aspekt militarny, ustrojowy i społeczno-gospodarczy.
3. Polskie Państwo Podziemne było ewenementem w skali całej okupowanej Europy. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy, charakteryzując postawę wobec okupantów władz i społeczeństwa polskiego oraz dwóch wybranych innych państw okupowanych w okresie II wojny światowej.

6 Jak wyżej.

Poniżej w tabeli kryteria do tematu 1 w zad. 21.

■ Zadanie 21. (0 – 15) – kryteria oceniania:

	Wymaganie ogólne	Wymaganie szczegółowe
Temat 1.	Chronologia historyczna. Zdający: 1. porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; 2. dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Zdający: (PP) ⁷ 1. charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym. (PR) ⁸ 1. opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu; 2. charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich.
	III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający: 1. tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym; 2. dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; 3. dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.	XIII. Kultura średniowiecza. Zdający: (PP) 1. wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2. rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 3. określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 4. charakteryzuje sztukę romańską i gotykę. (PR) 1. opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej; 2. charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza.

Zapisy podstawy programowej (treści kształcenia) posłużyły autorom arkusza jako wskazówka co do pożądanej zawartości (planu/konspektu) wypowiedzi.

Treści kształcenia (które realizujemy w szkołach) wskazują nam zakres tematyczny, potrzebny do sformułowania wypowiedzi. W zapisach informatora maturalnego znajdujemy opis wymagań (kryteriów) i określeń służących ocenie wypracowania. Wyda się, że korzystne byłoby zwrócenie uwagi młodzieży na te zapisy. Ich analiza da obraz sposobu oceniania wypracowania przez egzaminatora i tym samym pokaże, co w tym zadaniu powinno się znaleźć. Daje to jednocześnie wskazówkę, jak należy je pisać.

⁷ Poziom podstawowy.

⁸ Poziom rozszerzony.

Narracja, czyli wywód historyczny zdającego, będzie oceniana w zakresie funkcjonalnego wykorzystania wiedzy historycznej (której zakres określają zapisy PP wskazane powyżej) i oczywiście konstrukcji, czyli spójności wywodu.

Cytując zatem zapisy informatora maturalnego, które w tej wersji informatora pojawiły się po raz pierwszy, widzimy, że:⁹

1. **Funkcjonalność** wykorzystania wiedzy historycznej ocenia się w odniesieniu do tematu pracy. Zdający musi zająć stanowisko wobec zaprezentowanej tezy oraz je przekonująco uzasadnić, wykorzystując w swojej argumentacji właściwie dobraną wiedzę historyczną z zakresu trzech elementów (obszarów) wskazanych w temacie.

a. W pełni funkcjonalne wykorzystanie wiedzy historycznej oznacza przywołanie w wypracowaniu:

- adekwatnych (trafnie dobranych, wyselekcjonowanych) do tematu oraz zajętego stanowiska faktów, postaci, procesów historycznych,
- właściwej dla problematyki określonej tematem wypracowania terminologii historycznej.

b. **Częściowo funkcjonalne** wykorzystanie wiedzy historycznej ma miejsce wtedy, gdy zdający przedstawił powierzchowną argumentację lub/i np. w części zasadniczej pracy, obok trafnej argumentacji, w charakterze argumentów (przykładów) wykorzystane są treści, które nie są spójne np. ze stanowiskiem zdającego wyrażonym we wstępie albo nie odnoszą się do tezy zawartej w temacie pracy lub nie są związane z tematem.

c. Wiedza historyczna **nie jest wykorzystana funkcjonalnie**, jeżeli zdający bezrefleksyjnie referuje (odtwarza) wszystko, co pamięta z danego problemu, ale nie odnosi się do tezy zawartej w temacie lub jego argumentacja jest sprzeczna z zajęтым stanowiskiem.

2. **Argumentacja** to – z definicji – udowodnienie tezy, opinii, stanowiska przedstawionego przez zdającego za pomocą argumentów.

W przypadku matury od 2023 r., autorzy informatora uściślili, co mają na myśli, określając sposób przyznawania punktów w zależności od bogactwa argumentacji.

a. **Bogata argumentacja** – to argumentacja rzeczowa, pogłębiona, poparta trafnie dobraną i szczegółową faktografią oraz adekwatną do omawianych zagadnień terminologią; szeroka, stanowiąca – jako całość – wnikliwą analizę problemu sformułowanego w temacie.

Za bogatą argumentację w odniesieniu do jednego elementu danego tematu przyznajemy 4 punkty.

b. **Zadawalająca argumentacja** – to argumentacja rzeczowa, poparta prawidłową faktografią i terminologią; zawiera elementy refleksji, głębszego namysłu nad problemem.

Za zadowalającą argumentację w odniesieniu do jednego elementu tematu przyznajemy 3 punkty.

c. **Powierzchniowa argumentacja** – to argumentacja oparta na uogólnieniach, niewnikająca w istotę rzeczy, mało dokładna, w większości wsparta podstawową faktografią i terminologią, czasami niepoparta przykładami.

Za powierzchowną argumentację w odniesieniu do jednego elementu tematu przyznajemy 1 punkt.

W omawianym przez nas przykładzie owe elementy, o których mówimy przy przyznawaniu punktów, to oczywiście: **aspekt ekonomiczny, społeczny i kulturowy**.

3. **Błędy merytoryczne** to ewidentne pomyłki zdających w zakresie np. chronologii, terminologii, czy związków przyczynowo-skutkowych w odniesieniu do wskazanego tematu.

***

Słownik PWN¹⁰ określa ocenianie kryterialne jako takie, w którym osiągnięcia uczniów (zdających) odnoszone są do wcześniej określonych konkretnych kryteriów. W przypadku egzaminów doniosłych, do których niewątpliwie należy egzamin maturalny, stosujemy tzw. kryteria arbitralne. Są to z góry wytyczone wymagania, standardy, które muszą być spełnione w sytuacji edukacyjnej i egzaminacyjnej.

Ustalenie odpowiednich, a więc konkretnych i mierzalnych, kryteriów oceny wpływa niewątpliwie na jej jakość. Fakt, że wymagania egzaminacyjne są znane uczniom i nauczycielom z dużym wyprzedzeniem pozwala poznać je, zrozumieć i ćwiczyć ich stosowanie w praktyce szkolnej.

Sposób konstruowania kryteriów egzaminacyjnych, omówiony powyżej, pozwala na sprawne i porównywalne przeprowadzenie procesu oceniania oraz powoduje, że ocena staje się wiarygodna.

Jak w poprzednim artykule¹¹, starałam się pokazać, w jaki sposób edukacja szkolna może wpłynąć nie tylko na wynik egzaminu, ale i na podejście do rozwiązywania problemów, których przykładem są przecież także zadania egzaminacyjne.

W przypadku oceniania najczęściej obaw budzi brak obiektywności w formułowaniu kryteriów, a szczególnie w praktycznym wystawianiu stopni. Zasady, a wręcz cały proces konstruowania kryteriów – w przypadku egzaminu maturalnego – to droga do eliminacji potencjalnych negatywnych zjawisk. Upowszechnienie ich powinno owocować dobrym przygotowaniem młodzieży do egzaminów, dobrymi wynikami, jeżeli oczywiście zdający zechce się do nich stosować.

Ponieważ mówimy o edukacji historycznej, właściwe będzie zakończenie rozważań słowami Seneki: *Jeżeli nie wiesz, do którego portu płyniesz, żaden wiatr nie będzie właściwy*. Nawiasem mówiąc ten cytat też stał się swego czasu trzonem zadania egzaminacyjnego: Jak rozumiesz starożytne powiedzenie: *Jeżeli nie wiesz dokąd płyniesz, pomyślnie wiatry nie będą ci wiały*.¹²

¹⁰ Słownik pojęć. <http://stareaneksy.pwn.pl/pedagogika/index.php?id=9&od=312> [Dostęp: 23.05.2022]

¹¹ B. Andrzejewska, dr E. Chorąży: *Egzamin maturalny z historii od 2023 roku. Jak pracować z uczniem?* „Forum Nauczycieli” 1(83)2022.

¹² <https://www.zamyslenie.pl/aforyzm/jezeli-nie-wiesz-dokad-zmierzasz-kazda-droga-zaprowadzi-cie-donikad-6124745/>

⁹ Informator o egzaminie maturalnym z historii..., s. 10 – 11.

Inspektor ochrony danych

fachowym wsparciem dyrektora

Tobiasz Brachaczek

Nauczyciel w VI LO w Katowicach, inspektor ochrony danych

» Jakie obowiązki związane z ochroną danych osobowych ciążyą na dyrektorze placówki oraz jaka jest rola inspektora ochrony danych?

Zacznijmy od początku. Administratorem danych jest szkoła, zaś osobą ją reprezentującą jest dyrektor, na którym ciąży obowiązek realizacji wszystkich wymagań określonych m.in. *Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (EU) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r.*

w sprawie ochrony danych osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO). Fachowcem, który ma wspierać dyrektora w wypełnieniu tych obowiązków jest właśnie inspektor ochrony danych (IOD). Poniżej przedstawiłem część z nich oraz opisałem zadania i status inspektora ochrony danych w placówce oświatowej.

przetwarzania z rozporządzeniem. Środki techniczne i organizacyjne powinny być poddawane przeglądom i uaktualnieniom.

2. Jeżeli jest to proporcjonalne w stosunku do czynności przetwarzania, środki, o których mowa w ust. 1, obejmują wdrożenie przez administratora odpowiednich polityk ochrony danych.

Obowiązki administratora określa m.in. art. 24 RODO

1. Uwzględniając charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania oraz ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych o różnym prawdopodobieństwie i wadze, administrator wdraża odpowiednie środki techniczne i organizacyjne, aby przetwarzanie odbywało się zgodnie z niniejszym rozporządzeniem i aby móc to wykazać. Środki te są w razie potrzeby poddawane przeglądom i uaktualnianiu.

Do zadań dyrektora będzie więc należało wdrożenie adekwatnych środków technicznych (np. zastosowanie szyfrowania, wybór oprogramowania, zamki w drzwiach i szafach) i organizacyjnych (np. przyjęte procedury), aby przetwarzanie odbywało się zgodnie z rozporządzeniem. Dobierając odpowiednie środki, dyrektor musi uwzględnić charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania oraz ryzyko naruszenia praw i wolności osób fizycz-

nych o różnym prawdopodobieństwie i wadze. Dyrektor jest też zobowiązany do oszacowania ryzyka. Na podstawie obiektywnej oceny, biorąc pod uwagę prawdopodobieństwo wystąpienia i powagę ryzyka naruszenia praw lub wolności osoby, której dane dotyczą, stwierdza jego poziom. Bardzo istotne jest, aby dyrektor pamiętał o rozliczalności, ponieważ jest zobowiązany do wykazania skuteczności wybranych środków, a przez to zgodności

Kolejnym zadaniem dyrektora jest wdrożenie odpowiednich polityk ochrony danych. Nie wyobrażam sobie przedszkola, szkoły bądź innej placówki oświatowej, w której nie funkcjonuje wewnętrzna polityka ochrony danych, zawierająca cały zestaw procedur i zasad dotyczących przetwarzania danych. Często funkcję tę pełni dokument nazywany *Polityką bezpieczeństwa informacji* czy też *Polityką ochrony danych*. Kolejnym istotnym dokumentem jest *Instrukcja zarządzania systemem informatycznym* mogąca stanowić odrębny dokument bądź część polityki. Dane osobowe przetwarzane są przede wszystkim w systemach informatycznych, dlatego jest oczywiste, że w placówce musi funkcjonować instrukcja zarządzania systemem informatycznym. Dodatkowo należy wprowadzić wiele innych polityk, instrukcji,

procedur i zasad, takich jak np.: polityka kluczy, polityka czystego biurka i ekranu, instrukcja kancelaryjna, jednolity rzeczowy wykaz akt.

3. Stosowanie zatwierdzonych kodeksów postępowania, o których mowa w art. 40, lub zatwierzonego mechanizmu certyfikacji, o którym mowa w art. 42, może być wykorzystane jako element dla stwierdzenia przestrzegania przez administratora ciążących na nim obowiązków.

Obecnie nie mamy zatwierzonego kodeksu postępowania lub mechanizmu certyfikacji w przypadku przetwarzania danych w placówkach oświatowych. Docelowo takie dokumenty mają pomóc w stwierdzeniu przestrzegania obowiązków ciążących na administratorze, czyli placówce, którą reprezentuje dyrektor.

Nie należy zapominać, że na administratorze, a więc na dyrektorze ciąży odpowiedzialność prawna!

Zadania inspektora ochrony danych określa art. 39 RODO

1. Inspektor ochrony danych ma następujące zadania:

a) informowanie administratora, podmiotu przetwarzającego oraz pracowników, którzy przetwarzają dane osobowe, o obowiązkach spoczywających na nich na mocy niniejszego rozporządzenia oraz innych przepisów Unii lub państw członkowskich o ochronie danych i doradzanie im w tej sprawie;

Do najważniejszych i podstawowych obowiązków inspektora ochrony danych należy informowanie dyrektora o obowiązkach na nim spoczywających. Dlatego inspektor ochrony danych musi świetnie znać przepisy prawa dotyczące ochrony danych – zarówno europejskie, jak i krajowe. Znaczącym atutem inspektora ochrony danych będzie także znajomość przepisów prawa oświatowego.

b) monitorowanie przestrzegania niniejszego rozporządzenia, innych przepisów Unii lub państw członkowskich o ochronie danych oraz polityk administratora lub podmiotu przetwarzającego w dzie-

dzinie ochrony danych osobowych, w tym podział obowiązków, działania zwiększające świadomość, szkolenia personelu uczestniczącego w operacjach przetwarzania oraz powiązane z tym audyty;

Zadaniem inspektora jest monitorowanie – weryfikowanie przestrzegania przepisów dotyczących ochrony danych, w tym podział obowiązków, działania zwiększające świadomość, takie jak np. informatory, zalecenia, ankiety itp., prowadzenie lub organizacja szkoleń oraz dokonywanie systematycznych audytów.

c) udzielanie na żądanie zaleceń co do oceny skutków dla ochrony danych oraz monitorowanie jej wykonania zgodnie z art. 35;

Na żądanie dyrektora inspektor udziela zaleceń co do oceny skutków dla ochrony danych. Oprócz udzielania zaleceń inspektor monitoruje wykonanie oceny skutków dla ochrony danych.

d) współpraca z organem nadzorczym;

Inspektor ochrony danych jest zobowiązany do współpracy z organem nadzorczym, którym jest Prezes Urzędu Ochrony Danych Osobowych.

e) pełnienie funkcji punktu kontaktowego dla organu nadzorczego w kwestiach związanych z przetwarzaniem, w tym z uprzednimi konsultacjami, o których mowa w art. 36, oraz w stosownych przypadkach prowadzenie konsultacji we wszelkich innych sprawach.

Współpraca ta polega w szczególności na udzielaniu Urzędowi Ochrony Danych Osobowych odpowiedzi na pytania związane z przetwarzaniem, w tym udzielanie konsultacji w sytuacji przetwarzania powodującego wysokie ryzyko, gdyby nie zastosowano środków w celu minimalizacji tego ryzyka. W stosownych przypadkach inspektor jest zobowiązany do prowadzenia konsultacji we wszelkich innych sprawach.

2. Inspektor ochrony danych wypełnia swoje zadania z należyтым uwzględnieniem ryzyka związanego z operacjami przetwarzania, mając na uwadze charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania.

Zapis ten oznacza, że inspektor musi doskonale znać system zarządzania bezpieczeństwem informacji wdrożony przez administratora oraz znać jego mocne i słabe strony.

Status inspektora ochrony danych określa art. 38 RODO

Mówiąc o zadaniach inspektora, nie można zapomnieć o jego statusie:

1. Administrator oraz podmiot przetwarzający zapewniają, by inspektor ochrony danych był właściwie i niezwłocznie włączany we wszystkie sprawy dotyczące ochrony danych osobowych.

Bardzo ważne jest, aby inspektor ochrony danych był informowany o wszystkich sprawach dotyczących ochrony danych. Tylko wtedy inspektor jest w stanie dobrze pełnić swoją funkcję. Inspektor musi mieć dostęp do wszystkich informacji na temat procesów przetwarzania danych, zwłaszcza na temat planowanych zmian. Zadaniem dyrektora jest konsultowanie wszystkich kwestii związanych z ochroną danych z inspektorem, tak aby był on właściwie i niezwłocznie w nie włączony.

2. Administrator oraz podmiot przetwarzający wspierają inspektora ochrony danych w wypełnianiu przez niego zadań, o których mowa w art. 39, zapewniając mu zasoby niezbędne do wykonania tych zadań oraz dostęp do danych osobowych i operacji przetwarzania, a także zasoby niezbędne do utrzymania jego wiedzy fachowej.

Rolą dyrektora jest wspieranie inspektora w wypełnianiu przez niego zadań. Wzajemne wsparcie i współpraca dają gwarancję właściwej realizacji obowiązków dyrektora (administratora) oraz zadań inspektora. Dyrektor musi zapewnić inspektorowi narzędzia pracy, dostęp do danych osobowych i operacji przetwarzania, a także uwzględnić potrzeby związane z utrzymaniem i podnoszeniem jego wiedzy fachowej. Dużym atutem inspektora ochrony danych jest wszechstronność wyrażająca się w znajomości specyfiki przetwarzania danych przez danego administratora, wiedzy prawnej – znajomości przepisów prawa zarówno

dotyczącego ochrony danych osobowych, jak i branżowych (np. oświatowych, administracyjnych), wiedzy informatycznej – znajomości zagadnień związanych z bezpieczeństwem systemów i sieci komputerowych oraz umiejętności prowadzenia audytów.

3. Administrator oraz podmiot przetwarzający zapewniają, by inspektor ochrony danych nie otrzymywał instrukcji dotyczących wykonywania tych zadań. Nie jest on odwoływany ani karany przez administratora ani podmiot przetwarzający za wypełnianie swoich zadań. Inspektor ochrony danych bezpośrednio podlega najwyższemu kierownictwu administratora lub podmiotu przetwarzającego.

Inspektor ochrony danych podlega bezpośrednio dyrektorowi placówki. Dzięki takiemu umieszczeniu inspektora w strukturze organizacyjnej placówki ma on należyta gwarancję niezależności i wysokiej pozycji. Ma to istotne znaczenie w razie konieczności podejmowania szybkich działań, gdyż inspektor raportuje bezpośrednio dyrektorowi.

Bezpośrednia podległość oznacza, że inspektor nie może podlegać jakimkolwiek innym osobom lub jednostkom organizacyjnym wchodzącym w struktury administratora.

Istotną gwarancją w zakresie zapewnienia niezależności inspektora ochrony danych jest wprowadzenie zakazu wydawania przez dyrektora instrukcji dla IOD dotyczących wykonywania przez niego zadań. W ramach wypełniania swoich zadań inspektor nie może otrzymywać poleceń dotyczących sposobu załatwiania sprawy, środków, jakie mają zostać podjęte, czy też celu, jaki powinien zostać osiągnięty. Dyrektor nie powinien uniemożliwiać czy też ograniczać inspektorowi kontaktu z Prezesem Urzędu Ochrony Danych Osobowych. Inspektor nie może być zobligowany do przyjęcia określonego stanowiska w sprawie z zakresu prawa ochrony danych, w tym określonej wykładni przepisów. Należy pamiętać, że to dyrektor jest odpowiedzialny za zapewnienie zgodności z przepisami o ochro-

nie danych osobowych i wykazanie tej zgodności. W przypadku decyzji niezgodnych z przepisami RODO i zaleceniami IOD, inspektor powinien mieć możliwość przedstawienia swojego stanowiska dyrektorowi.

4. Osoby, których dane dotyczą, mogą kontaktować się z inspektorem ochrony danych we wszystkich sprawach związanych z przetwarzaniem ich danych osobowych oraz z wykonywaniem praw przysługujących im na mocy niniejszego rozporządzenia.

Inspektor ochrony danych jest osobą do kontaktu dla wszystkich osób, których dane przetwarza placówka. W przypadku wątpliwości i pytań dotyczących przetwarzania danych, wykonywania praw przysługujących na podstawie RODO odpowiadzi inspektor ochrony danych.

5. Inspektor ochrony danych jest zobowiązany do zachowania tajemnicy lub poufności co do wykonywania swoich zadań – zgodnie z prawem Unii lub prawem państwa członkowskiego.

Z powyższego wynika, że inspektor ochrony danych w związku z wykonywaniem swoich zadań niewątpliwie będzie miał dostęp do danych osobowych, w tym szczególnych kategorii danych, tzw. danych wrażliwych, dotyczących m. in. zdrowia dziecka, orzeczeń i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, form udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, informacji z Krajowego Rejestru Karnego, Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, kar dyscyplinarnych itd. Inspektor będzie miał także wiedzę dotyczącą stosowanych zabezpieczeń technicznych i organizacyjnych zapewniających przetwarzanie zgodne z przepisami RODO, wewnętrznymi politykami ochrony danych. Zachowanie tajemnicy przez inspektorów służy bezpieczeństwu danych osobowych oraz wzmocnieniu zaufania do administratora ze strony dyrektora.

6. Inspektor ochrony danych może wykonywać inne zadania i obowiązki. Administrator lub podmiot przetwarzający zapewniają, by takie zadania i obowiązki nie powodowały konfliktu interesów.

Nakładając na inspektora inne zadania i obowiązki, dyrektor jest zobowiązany do zapewnienia, by nie powodowało to konfliktu interesów. IOD nie może zajmować stanowiska związanego z określaniem sposobów i celów przetwarzania danych. Za powodujące konflikt interesów można uznać stanowiska kierownicze, np. dyrektora, wicedyrektora, kierownika, oraz niższe stanowiska biorące udział w określeniu celów i sposobów przetwarzania, np. sekretarza. Konflikt interesów może powodować sytuacja, gdy IOD zostanie poproszony o reprezentowanie administratora przed sądem w sprawach dotyczących ochrony danych. Warto też wcześniej określić stanowiska, które będą w konflikcie interesów z zadaniami inspektora.

Obowiązek wyznaczenia inspektora ochrony danych określa art. 37 RODO oraz art. 8 – 11a Ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych

§ Art. 37 RODO:

1. Administrator i podmiot przetwarzający wyznaczają inspektora ochrony danych, zawsze gdy:

a) przetwarzania dokonują organ lub podmiot publiczny(...)

Ustawa o ochronie danych osobowych:

§ Art. 8. Obowiązek wyznaczenia inspektora ochrony danych

Administrator i podmiot przetwarzający są obowiązani do wyznaczenia inspektora ochrony danych, zwanego dalej „inspektorem”, w przypadkach i na zasadach określonych w art. 37 ust. 1 lit. a rozporządzenia 2016/679.

§ Art. 9. Podmioty zobowiązane do wyznaczenia inspektora ochrony danych
Przez organy i podmioty publiczne obowiązane do wyznaczenia inspektora, o których mowa w art. 37 wyznaczenie inspektora ochrony danych ust. 1 lit. a rozporządzenia 2016/679, rozumie się:

1) jednostki sektora finansów publicznych; (...)

Z powyższych przepisów wynika, że przedszkole, szkoła, placówka oświatowa jako organ (podmiot publiczny), a także

jednostka sektora finansów publicznych ma obowiązek powołania inspektora ochrony danych.

§ Art. 37 RODO:

3. Jeżeli administrator lub podmiot przetwarzający są organem lub podmiotem publicznym, dla kilku takich organów lub podmiotów można wyznaczyć – z uwzględnieniem ich struktury organizacyjnej i wielkości – jednego inspektora ochrony danych.

Przedszkola, szkoły i placówki oświatowe mogą wyznaczyć jednego wspólnego inspektora. Powołując jednego inspektora dla kilku placówek należy jednak uwzględnić struktury organizacyjne i wielkość tych placówek.

5. Inspektor ochrony danych jest wyznaczany na podstawie kwalifikacji zawodowych, a w szczególności wiedzy fachowej na temat prawa i praktyk w dziedzinie ochrony danych oraz umiejętności wypełniania zadań, o których mowa w art. 39.

Dokonując wyboru osoby na stanowisko inspektora ochrony danych, należy wziąć pod uwagę jej kwalifikacje zawodowe, a więc wykształcenie i doświadczenie. Ważna jest oczywiście wiedza fachowa z zakresu przepisów prawa o ochronie danych oraz przepisów oświatowych i administracyjnych. Konieczne jest praktyczne doświadczenie inspektora oraz jego umiejętności wypełniania zadań, takich jak np. prowadzenie szkoleń, audytów, czy komunikacja zarówno z Urzędem Ochrony Danych Osobowych, jak i podopiecznymi placówek oraz ich rodzicami.

6. Inspektor ochrony danych może być członkiem personelu administratora lub podmiotu przetwarzającego lub wykonywać zadania na podstawie umowy o świadczenie usług.

Zadania inspektora ochrony danych może pełnić osoba zatrudniona przez dyrektora lub podmiot zewnętrzny świadczący usługi inspektora ochrony danych na podstawie zawartej umowy.

7. Administrator lub podmiot przetwarzający publikują dane kontaktowe inspektora ochrony danych i zawiadamiają o nich organ nadzorczy.

RODO nakłada obowiązek publikowania danych kontaktowych inspektora ochrony danych oraz zawiadomienia o nich Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych.

Zawiadomienie o wyznaczeniu inspektora ochrony danych szczegółowo określa art. 10 ustawy o ochronie danych osobowych:

§ Art. 10. Zawiadomienie o wyznaczeniu inspektora ochrony danych

1. Podmiot, który wyznaczył inspektora, zawiadamia Prezesa Urzędu o jego wyznaczeniu w terminie 14 dni od dnia wyznaczenia, wskazując imię, nazwisko oraz adres poczty elektronicznej lub numer telefonu inspektora.

Ważne! Od dnia wyznaczenia inspektora dyrektor **ma 14 dni** na dokonanie zgłoszenia!

2. Zawiadomienie może zostać dokonane przez pełnomocnika podmiotu, o którym mowa w ust. 1. Do zawiadomienia dołącza się pełnomocnictwo udzielone w formie elektronicznej.

3. W zawiadomieniu oprócz danych, o których mowa w ust. 1, wskazuje się:

- 3) pełną nazwę oraz adres siedziby, w przypadku gdy administratorem lub podmiotem przetwarzającym jest podmiot inny niż wskazany w pkt 1 i 2;
- 4) numer identyfikacyjny REGON, jeżeli został nadany administratorowi lub podmiotowi przetwarzającemu.

4. Podmiot, który wyznaczył inspektora, zawiadamia Prezesa Urzędu o każdej zmianie danych, o których mowa w ust. 1 i 3, oraz o odwołaniu inspektora, w terminie 14 dni od dnia zaistnienia zmiany lub odwołania.

Obowiązkiem dyrektora jest zgłoszenie każdej zmiany danych zarówno inspektora, jak i placówki. Również fakt odwołania inspektora należy zgłosić Prezesowi Urzędu Ochrony Danych Osobowych.

5. W przypadku wyznaczenia jednego inspektora przez organy lub podmioty publiczne albo przez grupę przedsiębiorców, każdy z tych podmiotów dokonuje zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 4.

Powołanie jednego inspektora ochrony danych przez kilka placówek **nie zwalnia każdej z placówek od samodzielnego zgłoszenia faktu wyznaczenia inspektora.**

6. Zawiadomienia, o których mowa w ust. 1 i 4, sporządza się w postaci elektronicznej i opatruje kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP.

Zawiadomienia o wyznaczeniu inspektora należy dokonać za pomocą usługi online. Dyrektor musi posiadać Profil Zaufany lub podpis kwalifikowany, żeby wysłać przygotowany wniosek do urzędu przez Internet. Zgłoszenia można dokonać pod poniższym adresem:

https://www.biznes.gov.pl/pl/e-uslugi/00_0871_00

RODO dla dyrektora – niezbędne informacje

➤ **Dokumentacja ochrony danych osobowych** (art. 24 i art. 32 RODO prowadzona w formie pisemnej i/lub elektronicznej):

- Zarządzenie dyrektora w sprawie wprowadzenia polityki bezpieczeństwa informacji;
- Polityka bezpieczeństwa informacji/ochrony danych osobowych;
- Instrukcja zarządzania systemem informatycznym;
- Inne polityki, instrukcje, procedury, wytyczne:
  - Polityka kluczy;
  - Polityka czystego biurka i ekranu;
  - Procedura anonimizacji treści danych przeznaczonych do udostępnienia;
  - Procedura przeglądu zbiorów, w których przetwarzane są dane;
  - Procedura udzielania informacji dotyczących danych osobowych;
  - Procedura realizacji praw osoby, której dane dotyczą;
  - Procedura zgłaszania naruszeń;
  - Regulamin funkcjonowania monitoringu wizyjnego;
  - Jednolity rzeczowy wykaz akt;

- Instrukcja kancelaryjna;
  - Instrukcja archiwizacyjna;
  - Rejestr czynności przetwarzania (art. 30);
  - Raporty z przeprowadzonych audytów, kontroli, sprawdzeń;
  - Analiza ryzyka;
  - Ocena skutków dla ochrony danych (DPIA) (art. 35 RODO);
  - Ewidencja wydanych upoważnień (art. 29);
  - Rejestr naruszeń (art. 33 – 34 RODO).
- ➔ **Wybór i weryfikacja podmiotu przetwarzającego (art. 28 RODO):**
- Umowy powierzenia przetwarzania;
  - Dokumentacja potwierdzająca weryfikację podmiotu przetwarzającego.
- ➔ **Dokumentacja pracownicza (akta osobowe):**
- Informacja o przetwarzaniu danych na potrzeby rekrutacji (art. 12 – 13 RODO);
  - Kwestionariusz osobowy dla pracownika wraz z informacją o przetwarzaniu danych pracownika (art. 12 – 13 RODO);
  - Upoważnienie do przetwarzania danych (art. 29 RODO);
  - Oświadczenie o zachowaniu poufności i zapoznaniu się z polityką ochrony danych (art. 24 i 32 RODO);
  - Informacja o przetwarzaniu dotycząca funduszu socjalnego (art. 12 – 13 RODO);
  - Informacja o przetwarzaniu dotycząca monitoringu wizyjnego (art. 12 – 13 RODO).
- ➔ **Realizacja obowiązku informacyjnego (art. 12 – 14 RODO):**
- Polityka prywatności zamieszczona na stronie internetowej;
  - Informacja o przetwarzaniu danych (klauzula informacyjna) dotycząca:
- Rekrutacji uczniów do placówki;
  - Prowadzenie działalności oświatowej – dokumentacja nauczania, organizacja pracy placówki;
  - Pracy świetlicy szkolnej;
  - Organizacja konkursów międzyszkolnych oraz zgoda na przetwarzanie danych uczestnika;
  - Stosowania monitoringu wizyjnego;
  - Zawieranie umów (np. wynajem sal, zakup żywności itd.);
  - Rekrutacja do pracy w szkole (CV).
- ➔ **Zgody na przetwarzanie danych (wizerunku) (art. 6 – 7 RODO):**
- Zgody na publikowanie wizerunku na stronie internetowej, profilu społecznościowym placówki.
- ➔ **Szkolenia z zakresu ochrony danych i bezpieczeństwa przetwarzania (art. 32 i art. 39 RODO):**
- Ewidencja szkoleń: certyfikaty, zaświadczenia, listy obecności.
- ➔ **Inspektor ochrony danych (art. 37 – 39 RODO):**
- Zgłoszenie inspektora do Urzędu Ochrony Danych Osobowych;
  - Współpraca z inspektorem, konsultacje, opinie.
- ➔ **Dobór i wdrożenie odpowiednich środków bezpieczeństwa (art. 24 i art. 32 RODO).**
- Dobór i wdrożenie odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych.
- ➔ **ROZLICZALNOŚĆ – administrator (dyrektor) musi wykazać spełnianie obowiązków wynikających z rozporządzenia (art. 5 i art. 24 RODO)!**

System informatyczny

w pracy dyrektora¹

Mariusz Sendor

Absolwent studiów podyplomowych z zakresu ICT i nowoczesnych technologii webowych i mobilnych, egzaminator w zawodzie technik informatyk i technik programista. Od 7 lat pełni obowiązki Administratora Systemu Informatycznego.

» W świecie, który nas otacza, możemy usłyszeć o systemach komputerowych, systemach operacyjnych, systemach informatycznych i systemach informacyjnych. Możemy się zastanawiać, czym różnią się od siebie te systemy albo czy są ze sobą w jakiś sposób powiązane. Jeżeli ktoś zapyta nas, co to jest system operacyjny lub do czego służy, to każdy będzie w stanie podać odpowiedź. Z systemów operacyjnych korzystamy codziennie, np. podczas pracy przy komputerze lub podczas przeglądania wiadomości na tablecie czy smartfonie. Zdefiniowanie, opisanie pozostałych systemów już może sprawić nam więcej problemów.

System komputerowy to układ współdziałających ze sobą dwóch składowych: sprzętu komputerowego oraz oprogramowania, działających coraz częściej w ramach sieci komputerowej.

System informatyczny to zespół systemów komputerowych, sieci i oprogramowania, służący do przetwarzania informacji. W skład systemu informatycznego wchodzi z reguły komputer (jeden lub

wiele połączonych lub niepołączonych we wspólną sieć) wraz z oprogramowaniem, a także różne urządzenia pomocnicze (takie jak urządzenia peryferyjne, np. drukarki).

Jeżeli porównamy definicję systemu komputerowego i systemu informatycznego, zauważymy niewielkie różnice. Zdecydowanie więcej jest cech wspólnych. Opis systemu informatycznego zdecydowanie lepiej jednak wpisuje się w sposób funkcjonowania szkoły i placówki oświatowej.

Rolą dyrektora jest zapewnienie swoim pracownikom odpowiednich warunków pracy, w tym odpowiedniego sprzętu i oprogramowania. Jeżeli te warunki nie będą spełnione, może pojawić się problem z wdrożeniem systemu informatycznego w placówce.

Sieć komputerowa

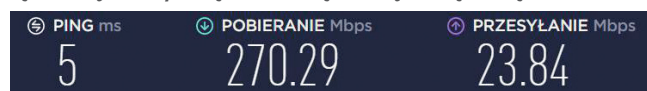
Na wstępie tego rozdziału wspominałem, że podstawowym narzędziem pracy nauczycieli jest komputer z dostępem do Internetu. Zakładam, że komputery zostały już zakupione, dlatego teraz przejdę do

zagadnień związanych z organizacją sieci i dostępem do Internetu.

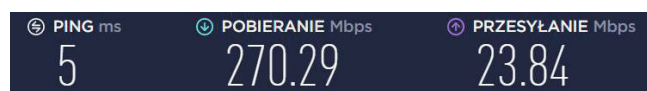
To, czy dyrektor ma bezpośredni wpływ na wybór dostawcy usługi, zależy od jednostki edukacyjnej. W większych miastach szkoły są podpięte do sieci miejskiej i organy prowadzące podpisują umowy z dostawcą. Usługodawca montuje router i udostępnia szerokopasmowe łącze symetryczne, z którego szkoła może korzystać. Rodzaj łącza internetowego będzie miał znaczenie dla funkcjonowania jednostki. Łącze symetryczne cechuje się tym, że prędkość pobierania i wysyłania danych są równe (rys. 2). W przypadku łącza asymetrycznego te dwie wartości są różne (rys. 1). Wybór łącza asymetrycznego wpływa bardzo niekorzystnie na szybkość działania sieci. Podczas pobierania danych różnice mogą być niewielkie, ale jeżeli będziemy wysyłać duże ilości danych, np. podczas prowadzenia lekcji online, różnice są znaczne. Prędkość podczas wysyłania danych w przypadku korzystania z łącza asymetrycznego może być 8 razy mniejsza w stosunku do prędkości pobierania danych. Jeżeli dyrektor placówki ma wpływ na wybór dostawcy i rodzaj oferowanego łącza, to wybiera łącze symetryczne.

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy dyplomowej autora na kursie Zarządzanie w oświacie w RODN „WOM” w Katowicach.

Rys. 1. Prędkość przesyłania danych – łącze asymetryczne.

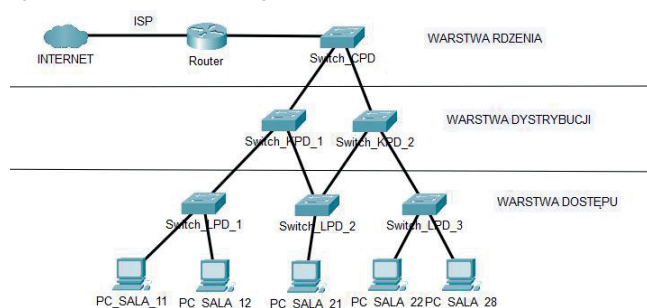

Rys. 2. Prędkość przesyłania danych – łącze symetryczne.

Jeżeli szkoła dysponuje łączem symetrycznym, dyrektor po konsultacji z ASI może podjąć działania związane z organizacją sieci komputerowej i zakupem odpowiednich urządzeń sieciowych. Mając na uwadze wydajność sieci komputerowej, planując zakup urządzeń możemy opierać się na modelu hierarchicznym sieci (rys. 3).

Rys. 3. Model hierarchiczny sieci.

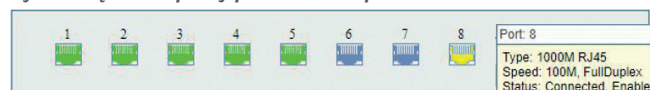

W modelu hierarchicznym przy doborze urządzeń kierujemy się zasadą głoszącą, iż im bliżej rdzenia, tym urządzenie bardziej wydajne. Urządzenia w warstwie rdzenia muszą charakteryzować się większą przepustowością i niezawodnością w stosunku do urządzeń w kolejnych warstwach. Urządzenia występujące w warstwie rdzenia i dystrybucji tworzą szkielet sieci. Przełączniki w warstwie dostępu to urządzenia sieciowe, do których podłączamy komputery, laptopy, drukarki sieciowe. Do przełączników możemy również podłączyć *Access pointy*², które wykorzystamy do podłączenia użytkowników bezprzewodowych do sieci szkolnej. Dobierając urządzenia sieciowe, musimy zwrócić uwagę na liczbę i rodzaj portów, w które wyposażone jest dane urządzenie. Porty obsługują różne standardy okablowania i mogą pracować z różną prędkością: 10/100/1000/10000 Mbps³. Prędkość portu i standard sieci będą mieć kluczowe znaczenie dla funkcjonowania sieci szkolnej.

Jeżeli źle dobierzemy urządzenia sieciowe, możemy doprowadzić do sytuacji, w której pomimo szybkiego łącza symetrycznego Internet na stanowiskach nauczycielskich będzie działał poniżej oczekiwań. Jeżeli połączymy przełącznik pracujący w warstwie dostępu z przełącznikiem z warstwy dystrybucji za pomocą portu pracującego w standardzie FastEthernet, karty sieciowe wszystkich urządzeń podłączone do przełącznika w

warstwie dostępu będą pracowały poniżej 100 Mbps. Przepustowość portów przełącznika pracującego w warstwie dystrybucji będzie bezpośrednio wpływać na wydajność sieci na stanowiskach nauczycielskich. Na rys. 4 przełącznik został podłączony do portu pracującego w standardzie FastEthernet. Rys. 5 przedstawia podłączenie przełącznika do właściwego portu pracującego w standardzie GigabitEthernet. Różnice w przepustowości mogą być znaczne – ilustruje to rys. 6. Podczas wykonywania pomiarów komputer był podłączony do portu 1 przełącznika i karta sieciowa pracowała w obu przypadkach z prędkością 1000 Mbps. Maksymalna prędkość, którą możemy uzyskać to 95 Mbps.

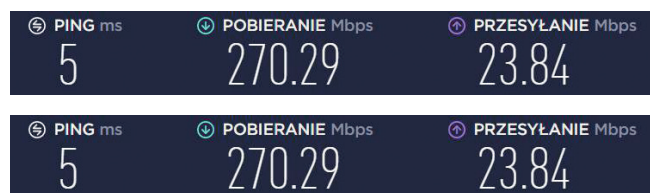
Rys. 4. Prędkości pracy portu 100Mbps.

Rys. 5. Prędkości pracy portu 100Mbps.

Rys. 6. Porównanie prędkości pobierania danych.

Rozwiązując problem odpowiedniego doboru urządzeń sieciowych, dyrektor może zakupić odpowiednio urządzenia wyposażone w porty pracujące z prędkością 10 GigabitEthernet / 2,5 GigabitEthernet z przeznaczeniem do pracy w warstwie rdzenia, urządzenia wyposażone w porty pracujące z prędkością 2,5 GigabitEthernet / GigabitEthernet z przeznaczeniem do pracy w warstwie dystrybucji, i urządzenia wyposażone w porty pracujące z prędkością GigabitEthernet jako urządzenia do pracy w warstwie dostępu.

Innym czynnikiem, który może wpłynąć na pogorszenie jakości funkcjonowania szkolnej sieci komputerowej i przyczynia się do problemów związanych z dostępem do Internetu, jest sposób wykonania sieci komputerowej i rozmieszczenia elementów okablowania strukturalnego. Jeżeli sieć komputerowa zostanie wykonana niestarannie, a urządzenia będą rozmieszczone w przypadkowych miejscach bez zachowania jakichkolwiek standardów, może to doprowadzić do sytuacji, w której nawet przypadkowe wypięcie okablowania spowoduje odcięcie od sieci szkolnej pojedynczego stanowiska, całej pracowni, ale także wszystkich stanowisk w salach lekcyjnych na danym piętrze.

² Access point – punkt dostępu dla urządzeń bezprzewodowych.

³ Mbps (z ang. Megabytes per second): megabity na sekundę – szybkość przesyłania danych.

Zgodnie z normą wszystkie gniazda abonenckie wyposażone w moduły RJ45 muszą być zakończone od strony punktu dystrybucyjnego panelem rozdzielczym. Panel rozdzielczy w punkcie dystrybucyjnym montowany jest w szafie wiszącej lub stojącej typu RACK⁴ o wymiarach 19". W szafie dystrybucyjnej montowane są również urządzenia sieciowe i za pomocą odpowiedniego okablowania umożliwiają doprowadzenie i rozdzielenie sygnału. Umieszczenie urządzeń w szafie dystrybucyjnej zabez-

piecza urządzenia przed nieautoryzowanym dostępem. Szafa zamykana jest na klucz. Przypadkowe osoby: uczniów, nauczycieli, serwis sprzątający nie mają dostępu do wnętrza szafy i nie mogą rozłączać urządzeń. Na rysunku 7 przedstawiłem wnętrze szafy dystrybucyjnej w której został zamontowany przełącznik, organizator kabli, panel rozdzielczy. Urządzenia zostały zabezpieczone, a odpowiedni dobór urządzeń zapewnia szybką skalowalność⁵ i zmianę konfiguracji sieci.

Rys. 7. Okablowanie sieciowe w szafie dystrybucyjnej.

RODN „WOM” w Katowicach zaprasza!

KURSY DOSKONALĄCE Z ZAKRESU SIECI KOMPUTEROWYCH

Kurs doskonalący: Sieci komputerowe – budowa, projektowanie, konfiguracja

Tematyka kursu obejmuje zagadnienia związane z budową sieci komputerowych, funkcjonalnością i przeznaczeniem urządzeń sieciowych: koncentratorów, przełączników, routerów, punktów dostępowych. Uczestnicy kursu poznają zasady planowania adresacji w sieciach komputerowych. Omawiane zagadnienia teoretyczne zostaną poparte licznymi przykładami praktycznymi. W realizowanych zadaniach będzie wykorzystana adresacja statyczna i dynamiczna. Konfiguracja urządzeń sieciowych zostanie wykonana w trybie graficznym i w trybie tekstowym. Każdy uczestnik szkolenia poszerzy wiedzę teoretyczną, a zdobyta wiedza praktyczna pozwoli mu wzbogacić swój warsztat pracy w szkole.

Kurs doskonalący: Adresacja IP w sieciach LAN i WAN

Kurs składa się z dwóch części. Pierwsza część kursu obejmuje zagadnienia związane z adresacją IP zarówno na poziomie sieci LAN, jak i WAN. Zostaną omówione struktury adresów IP. Uczestnicy wykonają ćwiczenia praktyczne z wykorzystaniem adresacji z jednego zakresu sieci. Druga część kursu dotyczyć będzie zasad podziału sieci na podsieci z równą i różną liczbą hostów w danej podsieci. Ponadto przedstawione zostaną zasady doboru maski podsieci w zależności od liczby hostów w sieci. Uczestnicy poznają podstawy routingu statycznego i dynamicznego. Omawiane zagadnienia poparte będą przykładami praktycznymi, które będzie można wykorzystać bezpośrednio na zajęciach w szkole.

Zapraszamy Państwa do zapoznania się z pozostałą ofertą kursów doskonalących z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych. Przygotowaliśmy dla Państwa bogatą ofertę kursów dla nauczycieli o różnorodnej tematyce: tworzenie stron internetowych, projektowanie i tworzenie grafiki, nagrywanie i montowanie filmów, programowanie na wszystkich poziomach edukacji oraz sieci komputerowe.

Szczegółowe informacje: Marta Cichoń-Sendor: tel.: 32 203 59 67, e-mail: mcichonsendor@womkat.edu.pl

Pełna oferta szkoleń na stronie www.womkat.edu.pl

Zapraszamy też na FB/rodnwomkatowice

⁴ RACK – nazwa standardu dla szaf dystrybucyjnych

⁵ Skalowalność – podatność sieci na rozbudowę.

Nadzór pedagogiczny

w przedszkolu w czasie migracji

— Cezary Lempa —

Kierownik Pracowni Zarządzania i Analiz Oświatowych w RODN „WOM” w Katowicach.

» Migracja to doświadczenie, które całkowicie zmienia dotychczasowe życie ucznia – zmianie ulega jego otoczenie, środowisko, w którym wzrasta, język, którym się uczy. Z tego względu początki nauczania mogą być trudniejsze niż w przypadku polskich wychowanków – uczniowie nie znają jeszcze języka, w związku z czym nauka pozostałych przedmiotów również może sprawiać im kłopoty. Jednak z czasem może się okazać, że wraz z podniesieniem poziomu opanowania języka, wzrasta również poziom przyswojenia pozostałych dziedzin wiedzy i uzasadnione staje się przesunięcie takiej osoby do wyższej klasy w trakcie trwającego roku szkolnego¹. Uczeń z doświadczeniem migracyjnym funkcjonuje w rzeczywistości szkolnej czy przedszkolnej już od kilku lat. Jednak to wojna wywołana agresją Rosji na Ukrainę spowodowała napływ dzieci i uczniów do przedszkoli i szkół. Śląskie Kuratorium Oświaty podało informację, że do połowy maja tego roku 11 850 dzie-

„ Nikogo nie obrażać, każdemu przyznać, co mu się należy.
(Ryszard Kapuściński: *Ten Inny*)

ci uchodźców z Ukrainy rozpoczęło naukę w przedszkolach i szkołach w województwie śląskim².

Nic nie wskazuje na to, że od nowego roku szkolnego uczniowie z doświadczeniem migracyjnym nie będą uczyć się w naszych przedszkolach i szkołach. Stąd decyzja Ministra Edukacji i Nauki, który pismem z dnia 8 lipca 2021 r. Nr DKO-WNP.4092.46.2021.DB dodał dwa nowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2021/2022.

Nas szczególnie interesuje kierunek 8: 8. *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania języka polskiego jako języka obcego.*

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie nadzoru pedagogicznego³, dyrektor przedszkola (szkoły) powinien zmodyfikować plan nadzoru pedagogicznego,

uwzględniając dodany kierunek realizacji polityki oświatowej państwa. W przedszkolu dotyczy to wskazanego wyżej kierunku ósmego.

Nawet jeśli kierunek ten nie będzie formalnie zapisany w zestawie nowych kierunków polityki oświatowej państwa obowiązujących w roku szkolnym 2022/2023, to może warto zaplanować w planie nadzoru kontrolę w obszarze pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym. Z pewnością ten problem nie przestanie być ważny.

W związku z tym na spotkaniu sieci dyrektorów przedszkoli postanowiliśmy opracować przykładowy zapis w aneksie do planu nadzoru pedagogicznego oraz narzędzia kontroli realizacji tego kierunku.

Zdecydowaliśmy się przyporządkować kontrolę realizacji tego kierunku polityki oświatowej państwa do działań dyrektora przedszkola lub szkoły prowadzonych

¹ Praca z uczniem z doświadczeniem migracji w polskiej szkole. Rekomendacje stworzone podczas seminarium „Uczeń z doświadczeniem migracji w polskiej szkole”. Muzeum Emigracji w Gdyni, 23 listopada 2019 r. Opracowanie: M. Otrębska, L. Radacka-Majek.

² <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/slaskie-juz-blisko-12-tys-dzieci-uchodzcow-z-ukrainy-przebywa-w-placowkach-oswiatowych,364115.html> [Dostęp: 17.05.2022 r. godz. 13.00]3

³ a) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2017 r. Poz. 1658)

b) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2019 r. Poz. 1627)

c) Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 września 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082).

w celu oceny przebiegu procesów kształcenia i wychowania w przedszkolu lub szkole. Zgodnie z § 23 ustęp 3 punkt 2⁴ kontrolę zaplanowano w sposób opisany w tabeli:

Tabela nr 1. Plan kontroli.

Przedmiot kontroli	Cele kontroli	Harmonogram		
		Działania – metody kontroli	Odpowiedzialny	Termin
Ósmy kierunek polityki oświatowej państwa: <i>Doskonalenie kompetencji nauczycieli w pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania języka polskiego jako języka obcego.</i>	Określenie metod stosowanych przez nauczyciela w pracy z uczniami dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania (posługiwania się) języka polskiego jako języka obcego oraz analiza trafności zastosowanych metod i form pracy w kontekście realizacji zakładanych celów. Obserwacja stopnia opanowania wiedzy i umiejętności uczniów (dzieci) z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania (posługiwania się) języka polskiego jako języka obcego.	Wywiad z nauczycielem. Obserwacja tradycyjna – doradczo-doskonaląca. Obserwacja diagnozująca.	Dyrektor / wicedyrektor	V – VI 2022

Po zaakceptowaniu metod kontroli, pracując w trzech grupach dyrektorzy opracowali kwestionariusze narzędzi kontroli. Poniżej prezentujemy ich treść.

1. Kwestionariusz wywiadu z nauczycielem.

■ Cel:

Określenie metod stosowanych przez nauczyciela w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania języka polskiego jako języka obcego podczas zajęć wychowawczo-dydaktycznych i zajęć indywidualnych (dowolnych) – zabawy swobodne.

Pytania kierowane do nauczycielki, nauczyciela	Uzyskane informacje	Uwagi
Jakie metody stosuje Pani/Pan w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym?		
Jakie formy stosuje Pani/Pan w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym?		
W jaki sposób Pani/Pan dostosowuje środki dydaktyczne w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym?		
W jaki sposób Pani/Pan dokonuje ewaluacji trafności stosowanych form i metod pracy?		
Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób korzysta Pani/Pan z potencjału grupy (obecność dzieci mówiących w tym samym języku co dzieci z doświadczeniem migracyjnym)?		
Czy Pani/Pan dostrzega empatyczne zachowania dzieci polskich wobec dzieci z doświadczeniem migracyjnym?		
Jeśli tak, to w jaki sposób się to przejawia? Jak na to Pani/Pan reaguje?		
W jaki sposób Pani/Pan organizuje współpracę z rodzicami szczególnie w zakresie wykorzystania informacji zwrotnej w dalszej pracy z dziećmi?		

2. Kwestionariusz obserwacji tradycyjnej doradczo-doskonalącej.

■ Cel:

Obserwacja metod stosowanych przez nauczyciela w pracy z uczniami (dziećmi) z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie nauczania języka polskiego jako języka obcego – określenie trafności zastosowanych metod i form pracy w kontekście realizacji zakładanych celów.

Pytania ukierunkowujące prowadzoną obserwację	Uzyskane informacje	Uwagi
Jakie metody w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym stosuje nauczyciel podczas zajęć wychowawczo-dydaktycznych?		
Jakie formy w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym stosuje nauczyciel podczas zajęć wychowawczo-dydaktycznych?		
W jaki sposób nauczyciel dostosowuje środki dydaktyczne w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym podczas zajęć wychowawczo-dydaktycznych?		
W jaki sposób nauczyciel korzysta z potencjału grupy (obecność dzieci mówiących w tym samym języku co dzieci z doświadczeniem migracyjnym)?		
Czy nauczyciel dostrzega empatyczne zachowania dzieci polskich wobec dzieci z doświadczeniem migracyjnym? Jeśli tak, to jak na to reaguje?		
Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób nauczyciel modyfikował stosowane metody i formy pracy?		

⁴ Plan nadzoru pedagogicznego, o którym mowa w ust. 1, zawiera w szczególności: 2) tematykę i terminy przeprowadzania kontroli, o której mowa w § 22 ust. 1 pkt 2; [...]

3. Kwestionariusz obserwacji diagnozującej.

■ Cele:

- obserwacja stopnia opanowania wiedzy i umiejętności przez uczniów (dzieci) z doświadczeniem migracyjnym, w tym w zakresie (posługiwania się językiem polskim jako językiem obcym,
- analiza trafności zastosowanych metod i form pracy w kontekście realizacji zakładanych celów.

Pytania ukierunkowujące prowadzoną obserwację	TAK	NIE	Uwagi
Czy dzieci podczas zajęć wychowawczo-dydaktycznych (zajęć indywidualnych, dowolnych – zabawy swobodne) opanowały zakładane przez nauczyciela wiedzę i umiejętności?			Jeśli tak, to w jakim stopniu? Jeśli nie, to co mogło być przyczyną?
Czy dzieci z doświadczeniem migracyjnym porozumiewają się w języku polskim?			W jakim stopniu dzieci z doświadczeniem migracyjnym porozumiewają się w języku polskim?
Czy dzieci polskie zachowują się empatycznie wobec dzieci z doświadczeniem migracyjnym?			Jeśli tak, to w jakich okolicznościach? Jeśli nie, to w jakich okolicznościach? Co mogło być przyczyną braku takich zachowań?
Czy zastosowane metody i formy pracy umożliwiły dzieciom opanowanie zakładanych celów?			Czy opanowanie przez dzieci zakładanych celów wynika między innymi z adekwatności zastosowanych metody i formy pracy?
Czy dziecko rozumie polecenia?			
Czy dziecko odpowiada na zadawane pytania?			
Czy dziecko podejmuje rozmowę z własnej inicjatywy – zgłasza się do odpowiedzi?			
Czy dziecko jest aktywne w czasie zajęć? (uwaga, zainteresowanie)			
Czy dziecko podporządkowuje się regułom obowiązującym w przedszkolu?			

Efektem przeprowadzonej kontroli powinno być sformułowanie wniosków odnoszących się do celów stawianych zastosowanym metodom kontroli – wywiad, obserwacja tradycyjna i diagnozująca oraz planowanie realizacji działań wynikających z sformułowanych wniosków. Można w tym celu skorzystać z przykładowej tabeli.

Tabela 2. Planowanie działań wynikających z przeprowadzonej kontroli.

Wniosek	Rekomendacja	Działanie	Kto realizuje?	Kiedy?	Uwagi o realizacji (efekty)

Uczestnicy sieci dyrektorów przedszkoli:

- ✓ Dorota Szewczyk
(dyrektor CDN w Sosnowcu),
- ✓ Joanna Barańska,
- ✓ Barbara Paks,
- ✓ Beata Różycka,
- ✓ Maria Kapuścińska,
- ✓ Karolina Kurowska,
- ✓ Elżbieta Stawowa,
- ✓ Beata Kościel,
- ✓ Agnieszka Umińska-Tylko,
- ✓ Anna Szczepańska,
- ✓ Iwona Kozak,
- ✓ Izabela Strzesak,
- ✓ Katarzyna Sonik,
- ✓ Dorota Witek.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030

– realizacja polityki oświatowej państwa

————— *Maria Kaczmarek* —————

Konsultantka w Pracowni Zarządzania i Analiz Oświatowych RODN „WOM” w Katowicach

» Co roku Minister Edukacji i Nauki określa kierunki polityki oświatowej państwa. W roku szkolnym 2021/22 jednym z nich jest priorytet 5: *Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności – rozwój umiejętności zawodowych w edukacji formalnej i pozaformalnej, w tym uczenia się dorosłych*. Priorytet ten jest odpowiedzią na zapisy w dokumentach: *Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna)* oraz *Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa)*.

1. Założenia Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030¹.

Zintegrowana Strategia Umiejętności (ZSU) opiera się na wynikach Badań Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie, a także uwzględnia zalecenia i rekomendacje Unii Europejskiej. Dokument ZSU 2030 opisuje zakres nabywanych umiejętności w całym systemie edukacji w Polsce, tj. edukacji formalnej (kształcenie ogólne, zawodowe, wyższe), edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego oraz koreluje z europejskimi umiejętnościami kluczowymi.

Celem Zintegrowanej Strategii Umiejętności jest rozwijanie umiejętności zawodowych we wszystkich grupach społecznych, efektywne wykorzystanie kompetencji w życiu społecznym, a także wzmacnianie systemów kształcenia przyszłych nauczycieli na każdym kierunku studiów.

Założenia Zintegrowanej Strategii Umiejętności dotyczą zmian w edukacji, które nie powinny opierać się na przekazywaniu szczegółowej teoretycznej wiedzy, lecz wykorzystywaniu

wiedzy do rozwijania umiejętności intelektualnych, kształtowania umiejętności praktycznych, rozwiązywania problemów.

2. Charakterystyka obszarów oddziaływania Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (część szczegółowa). Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie.

W dokumencie Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 – część szczegółowa zostało zdefiniowane pojęcie *umiejętność* jako zdolność do prawidłowego i sprawnego wykonywania określonego rodzaju czynności, zadania lub funkcji. Przez *prawidłowe wykonywanie* rozumie się wykorzystywanie w działaniu odpowiedniej wiedzy teoretycznej i praktycznej oraz stosowanie się do norm społecznych, w szczególności odnoszących się do danego rodzaju działalności¹.

Zapisy w Zintegrowanej Strategii Umiejętności zostały przedstawione w ośmiu obszarach oddziaływań, które stanowią przegląd potrzeb obecnego systemu oświaty. Obszary oddziaływań z kolei zostały podzielone na tematy działań, kierunki działań, podmioty realizujące te działania oraz źródła ich finansowania. Poniżej zaprezentowano obszary oddziaływań niezbędnych do kształtowania umiejętności oraz przypisane im cele.

➔ **Obszar oddziaływania I:** Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych.

■ **Cel:** Upowszechnienie kultury uczenia się przez całe życie, nastawionej na zdobywanie i doskonalenie umiejętności

¹ Artykuł powstał na podstawie dokumentu: *Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa). Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie*. Ministerstwo Edukacji i Nauki, Warszawa 2020.

ważnych dla funkcjonowania człowieka w sferze prywatnej, życiu społecznym i zawodowym.

- **Obszar oddziaływania II:** Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające.
- **Cel:** Rozwijanie umiejętności kadr zarządzających w edukacji formalnej zgodnie z podstawowymi założeniami polityki na rzecz rozwoju umiejętności.
- **Obszar oddziaływania III:** Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące.
- **Cel:** Wsparcie kadr uczących w edukacji formalnej poprzez rozwój systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz przez tworzenie optymalnych warunków do rozwijania umiejętności osób uczących się.
- **Obszar oddziaływania IV:** Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną.
- **Cel:** Przygotowanie i doskonalenie osób, które wspierają rozwój dzieci, młodzieży i osób dorosłych w warunkach innych niż edukacja formalna, w tym w środowisku zamieszkania i w miejscu pracy.
- **Obszar oddziaływania V:** Rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy.
- **Cel:** Wsparcie pracowników i kadr zarządzających w wykorzystaniu umiejętności w miejscu pracy w celu podnoszenia efektywności i satysfakcji zawodowej oraz lepszego wykorzystania potencjału kadr w gospodarce.
- **Obszar oddziaływania VI:** Doradztwo zawodowe.
- **Cel:** Rozwijanie efektywnego doradztwa zawodowego dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych ze wszystkich grup społecznych i zawodowych.
- **Obszar oddziaływania VII:** Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną.
- **Cel:** Projektowanie, wdrażanie i rozwijanie rozwiązań pozwalających na wzmacnianie współpracy pomiędzy edukacją formalną i pozaformalną a pracodawcami.
- **Obszar oddziaływania VIII:** Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności.
- **Cel:** Doskonalenie systemowych rozwiązań ułatwiających dostęp do różnych form uczenia się oraz umożliwiających rozpoznawanie, walidowanie i certyfikowanie efektów uczenia się niezależnie od sposobu, w jaki efekty te zostały uzyskane.
- W pierwszym obszarze oddziaływania: **Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych** uwzględniono następujące zagadnienia do realizacji:
  - opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań diagnozujących predyspozycje i umiejętności wszystkich grup społecznych, w tym szczególnie dotyczących dzieci i rodzin;
  - opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań na rzecz rozwoju umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych, poprzez doskonalenie metod nauczania – uczenia się wpływających na kształtowanie umiejętności twórczego

rozwiązywania problemów oraz motywowania do uczenia się w każdym wieku i na każdym etapie kształcenia, w tym uczenia się nieformalnego;

- zwiększenie uczestnictwa niskowyzwalifikowanych dorosłych w procesie uczenia się przez całe życie, w tym osób zależnych od innych;
- wspieranie lokalnych instytucji i organizacji, na rzecz aktywizacji edukacyjnej, zawodowej i prorodzinnej.
- W drugim obszarze oddziaływania: **Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające** nacisk położono na następujące kwestie wymagające usprawnienia:
  - wspieranie kadr zarządzających w edukacji formalnej w zakresie realizacji zadań administracyjnych i zarządzania procesami edukacyjnymi;
  - wspomaganie kadr kierowniczych w zakresie zarządzania umiejętnościami kadr uczących;
  - rozwijanie umiejętności planowania, monitorowania i ewaluacji procesów edukacyjnych.
- W trzecim obszarze oddziaływania: **Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące** opisano działania wymagające poprawy lub usprawnienia w zakresie:
  - wsparcia dydaktycznego i metodycznego prowadzenia zajęć, w tym stosowania metod i form nauczania do realizacji programów nauczania oraz przygotowania programów nauczania z uwzględnieniem potrzeb uczących się;
  - rozwijania umiejętności interpersonalnych, prowadzenia negocjacji itp.;
  - rozwijania zespołowego charakteru pracy kadr uczących poprzez: uczenie się wzajemne, lekcje koleżeńskie, superwizje, mentoring, tutoring, coaching;
  - wspierania umiejętności współpracy z rodzicami uczniów, środowiskiem lokalnym;
  - wspierania kadr dydaktycznych i naukowo-dydaktycznych uczelni przygotowujących przyszłych nauczycieli; (...)
- W czwartym obszarze oddziaływania: **Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną** zaproponowano działania na rzecz następujących podmiotów:
  - wspierania rodzin w zakresie opieki, wychowania i rozwoju umiejętności;
  - doskonalenia umiejętności kadr zarządzających i uczących w edukacji pozaformalnej i wspierających uczenie się nieformalne;
  - wspomaganie kadr instytucji spoza systemu edukacji formalnej i pozaformalnej w zakresie opieki, wychowania edukacji w zakresie rozwoju umiejętności międzypokoleniowych, międzykulturowych, obywatelskich, zdrowotnych ekonomicznych.

- W piątym obszarze oddziaływania: **Rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy** działania będą kierowane na rozwój następujących umiejętności:
  - inwestowanie w rozwój pracowników, budowanie relacji interpersonalnych, tworzenia wspierania sieci współpracy;
  - wspieranie pracowników w zakresie własnego doskonalenia zawodowego i podnoszenia kwalifikacji.
- W szóstym obszarze oddziaływania: **Doradztwo zawodowe** opisane zostały kwestie mające doskonalić i tworzyć nowe rozwiązania:
  - możliwe do zastosowania w edukacji formalnej i pozaformalnej, instytucjach rynku pracy i w polityki społecznej;
  - przygotowania doradców zawodowych do pracy w różnych instytucjach;
  - rozwijania systemu informowania o aktualnym i przyszłym zapotrzebowaniu na umiejętności, kwalifikacje i zawody.
- W siódmym obszarze oddziaływania: **Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną** uwzględniono następujące działania:
  - zwiększenie współpracy pomiędzy pracodawcami a instytucjami edukacji formalnej i pozaformalnej, w tym tworzenia nowych form współpracy;
  - promowanie udziału kadry kształcącej w praktykach i stażach oraz upowszechnianie mobilności krajowej i międzynarodowej osób uczących się;
  - rozwijanie zaplecza technicznego, dydaktycznego i instytucjonalnego kształcenia zawodowego uwzględniającego rzeczywiste warunki pracy poprzez doposażenie lub wyposażenie pracowni i warsztatów kształcenia zawodowego dla: szkolnictwa branżowego i szkolnictwa wyższego.
- W ósmym obszarze oddziaływania: **Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności** opisano następujące kierunki działań:
  - rozwijanie i promowanie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji w celu integrowania edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się nieformalnego;
  - rozwijanie doradztwa walidacyjnego oraz potwierdzania efektów wcześniejszego uczenia się na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Podsumowanie

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 pokazuje edukację uczenia się przez całe życie jako działania międzysektorowe i kluczowe dla gospodarki. Porządkuje te działania w odniesieniu do edukacji formalnej i pozaformalnej oraz uczenia się nieformalnego. Określa priorytety związane z kształtowaniem, rozwojem i wykorzystaniem umiejętności w życiu społeczno-gospodarczym. Działania związane z kształtowaniem umiejętności są i będą opisywane w rozporządzeniach MEiN i innych ministerstwach.

WARTO WIEDZIEĆ!

Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji

Ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (ZSK) porządkuje wszystkie kwalifikacje nadawane w Polsce. Wprowadza spójne rozwiązania systemowe w zakresie nadawania kwalifikacji: pełnych i częściowych (wyodrębnionych w zawodach szkolnictwa zawodowego, potwierdzonych dyplomami mistrza i czeladnika, nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, kwalifikacji uregulowanych i rynkowych) w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego i poza systemem.

Ustawa określa:

- 1) zakres kwalifikacji włączonych do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji oraz cele Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji;
- 2) Polską Ramę Kwalifikacji (PRK) oraz przypisywanie poziomu PRK do kwalifikacji;
- 3) włączanie kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji i przegląd kwalifikacji funkcjonujących w ZSK;
- 4) wymogi dotyczące podmiotów przeprowadzających walidację i certyfikowanie kwalifikacji rynkowych włączonych do ZSK oraz zasady uzyskiwania uprawnień do certyfikowania
- 5) zasady zapewnienia jakości walidacji i certyfikowania kwalifikacji rynkowych włączonych do ZSK;
- 6) nadzór nad walidacją i certyfikowaniem kwalifikacji rynkowych włączonych do ZSK; (...).

Warto wiedzieć, że do walidacji kwalifikacji rynkowych mogą przystępować nieodpłatnie uczniowie lub absolwenci szkół, a umowa jest zawierana za zgodą ucznia lub absolwenta, a w przypadku niepełnoletniego ucznia lub absolwenta – za zgodą jego rodzica (Ustawa Prawo oświatowe art.122a).

Jak wyprowadzić edukację z ławki

– czyli partycypacja uczniowska

— Anna Bijak, Magdalena Halapacz —

Anna Bijak – nauczycielka języka angielskiego, Magdalena Halapacz – nauczycielka języka polskiego w I Liceum Ogólnokształcącym im. W. Łukasińskiego w Dąbrowie Górniczej.

» Z wyprowadzeniem edukacji z ławki świetnie poradziła sobie, trwająca od blisko dwóch lat pandemia. Zasiadliśmy w wirtualnych środowiskach edukacyjnych, a niektórzy eksperymentowali z przyswajaniem wiedzy nawet przez sen. Jednak z dnia na dzień do głosu dochodziła jedna z podstawowych potrzeb człowieka: współdziałanie (interakcja) i akceptacja przez grupę równieśniczą.

Zatem nic nie powinno być łatwiejsze, niż zaangażowanie uczniów w pracę projektową. Na czym ta prostota miała by polegać? Oczywiście na umiejętnym wzbudzeniu motywacji uczniów do zaangażowania się we współpracę. No jak nie teraz, to kiedy? Właśnie podczas izolacji od grupy rówieśniczej, której towarzyszy ogromne pragnienie współdziałania, współtworzenia, bycia w zespole, po prostu *bycia razem*. Dodajmy do tego element partycypacji uczniowskiej w procesie edukacyjnym i można powiedzieć, że sukces gwarantowany! Poświęciliśmy zatem sporo czasu na zbudowanie założeń i określenie celów, jakie chcieliśmy osiągnąć. Trzeba wspomnieć, że wówczas nie wiedzieliśmy, jak nazywa się mechanizm, który miałyśmy wkrótce

zastosować w przebiegu tego projektu, czyli wspomniana partycypacja.

Ale miałyśmy plan i strategię działania. Niestety, coś poszło nie tak. Jak po 20 latach współpracy z młodzieżą mogło się coś nie udać? No jak? To pytanie wybrzmiało mocno w naszych pedagogicznych głowach. Od tamtego projektu minął rok. A my dopiero teraz wiemy, że to pytanie powinno wybrzmieć w innej formie do naszych uczniów: Dlaczego ten projekt, waszym zdaniem, się nie udał?

Odpowiedź przyszła wraz z jednym ze spotkań w ramach kursu doskonalącego *Zarządzanie w oświacie*¹, którego tematyką była partycypacja społeczna i obywatelska.

Co zatem się wydarzyło?

W tej części artykułu zapraszam do prześledzenia procesu, jaki zaszedł przy tym projekcie, który uważamy za jeden z lepszych w naszej wieloletniej pracy.

Projekt zrodził się ze współpracy mojej, jestem anglistką, i koleżanki polonistki. Nasze klasy miały okazję mocno się zintegrować podczas wycieczek w erze przed pandemią, dlatego założyliśmy,

że podjęcie takiej próby reintegracji w trakcie drugiej już fali tejże, powinno rozbudzić młodzież, która znała się już dość dobrze. W końcu była to już 2 klasa. Miałyśmy zatem mocną podbudowę. Kolejnym krokiem było zaproponowanie, aby to nasi podopieczni wybrali tematykę wspólnego projektu. Dostali sporo czasu, bo około 3 tygodni. Koncepty miały spływać do wychowawców. Założyliśmy, że uczniowie ucieszą się z możliwości decydowania. Czy naprawdę się ucieszyli? Nie wiemy, nie zapytałyśmy... ale mogłyśmy podejrzewać, jaka jest odpowiedź, kiedy... nie wpłynęły żadne propozycje. Czy na tym etapie powinna była powstać refleksja? Oczywiście. Jednak założenie pełnego sukcesu przyćmiło ten etap.

Nie ma propozycji od uczniów, to... coś dla nich fajnego wymyślimy, doszliśmy do wniosku. Był początek grudnia i zbliżały się święta. Po wielu miesiącach pandemii i wizji kilku następnych wiedzieliśmy, że młodzież tęskni za wycieczkami. Zatem wycieczka do Londynu na święta, czyli projekt *Xmas in London*. Dyrekcja wyraziła zgodę na realizację projektu wirtualnej całonocnej wycieczki z udziałem nauczycieli prowadzących zajęcia językowe. Na wydarzenie została

¹ Autorka – A. Bijak – była uczestnikiem kursu *Zarządzanie w oświacie* w RODN „WOM” w Katowicach.

zaproszona dyrekcja oraz przedstawiciele Urzędu Miasta – Wydziału Oświaty. Stworzyliśmy specjalny zespół na platformie Microsoft Teams, tam powstały zespoły zadaniowe i... znów uczniowie mieli swój obszar decyzyjny. Samodzielnie wybierali zespoły, jakie chcieli. Z reguły przypisywali się do odpowiednich zespołów według swoich możliwości językowych i twórczych, ale też koleżeńskich. Tam już mieli wybrać sami *leadery* i przygotować materiały do projektu podczas lekcji języka angielskiego, których w tygodniu było cztery, plus jedna godzina zajęć z wychowawcą. My z koleżanką przygotowałyśmy grafik spotkań poza godzinami lekcji oraz naszej pracy do analizy działań obu klas. Z trzech spotkań udało się zrobić poprawnie jedno... na pozostałych dwóch nie było połowy uczniów, czyli z 68 osób było około 30.

Taka sytuacja zrodziła pierwsze frustracje po naszej stronie i automatycznie bunt po stronie uczniów. Ale, co ciekawe, większy opór powstał po stronie mojej klasy niż po stronie klasy koleżanki. Postanowiliśmy przekonać uczniów, że na tym etapie projektu szkoda byłoby zaprzepaścić już włożoną pracę. Wyraziłyśmy swoje zaniepokojenie i zmartwienie powstałą sytuacją. Emocji nie dało się ukryć, złość przenikała atmosferę spotkania, a prezentacja projektu była za trzy dni i potrzebne było spotkanie podsumowujące. Nie rozumialiśmy, skąd taka niechęć do kilku krótkich spotkań po południu. Wyjaśnienia uczniów były zdawkowe, szybko ucinali temat, chcieli mieć to już za sobą.

Trzeba wspomnieć, że nie cała grupa w 100% prezentowała takie zachowania. Ponad 50% uczniów zaangażowało się w pełni sił, a że było to około 30 uczniów, projekt odniósł ogromny sukces... mierząc wyniki po efekcie końcowym.

Powstało bardzo dużo materiałów: od filmów na temat wspólnego pieczenia świątecznych ciast poprzez wirtualne wycieczki po muzeach, spotkanie z Jasiem Fasolą, który był naszym kuzynem z Anglii i pokazywał nam swoje przygotowania do świąt, oglądanie pamiątek z Londynu i miejsc wartych zwiedzenia. Były prawdziwe bilety lotnicze, a na koniec nagranie coveru muzycznego z udziałem absolwentów szkoły. Bardzo bogaty materiał, dużo języka angielskiego, nawiązania do literatury angielskiej i polskiej, elementów biblijnych związanych ze świętami i wiele, wiele innych aspektów.

A zatem sukces?

Na zewnątrz tak. Zaproszeni goście byli pod ogromnym wrażeniem organizacyjnym, a nade wszystko merytorycznym. Jednak dla nas ta lekcja zostanie przede wszystkim przykładem, że nie należy zakładać pewników, a ponadto weryfikować swoje prawdy oczywiste.

Teraz, kiedy poznałyśmy zasady, którymi rządzi się partycypacja, wiemy, że zabrakło wielu elementów do wypełnienia tej procedury, aby działania przyniosły zamierzony efekt. Założonym efektem był wspólny sukces.

Skończył się niestety boleśnie dla moich relacji z klasą, która już na późniejszym etapie pozwoliła sobie nawet na kwestionowanie adekwatności doboru moich metod pracy, a nawet profesjonalizmu w wykonywaniu zadań nauczyciela. Uczniowie stwierdzili, że zostali zmuszeni do robienia rzeczy, których w szkole nie chcieli robić, że nie wyrazili zgody na robienie projektu, bo nie dali żadnego pomysłu. W klasie nastąpił rozłam na dwa obozy jeden *za*, drugi *przeciw* wychowawcy.

Czego zabrakło najbardziej? Jednego etapu z procesu partycypacji na początku, kiedy dostali propozycję realizacji projektu z własną tematyką: obszaru *dyskusji* czyli *konsultacji partycypacyjnej*, obszaru określającego cel zastosowania projektu, czyli tego, **po co** to robimy. Etap ten powinien być poparty bardzo rzetelną informacją. Brakło bezpośredniego pytania: jakie są ich oczekiwania. Uczniowie dostali jedynie informacje, nawet z treścią preambuły do podstawy programowej, żeby nadać wagę naszym działaniom i pokazać uczniom, na jakiej podstawie prawnej się możemy oprzeć.

Jakie działania mogłyby zaangażować większą grupę uczniów? Bycie zrozumianym – tego obszaru zabrakło. Ja ze swojej perspektywy widziałam wszystko jasno i przejrzyście. Brak informacji zwrotnej od uczniów był jednoznaczny nie tylko ze zrozumieniem, ale też akceptacją ustaleń.

Jaka postawa mogła pozwolić na oszacowanie możliwych niepowodzeń? Bycie realistą. Świadomość słabych i mocnych stron pracy z tak liczną grupą oraz gotowość na pojawienie się sprzeciwu, głośnego *Nie*.

To właśnie czynniki warunkujące prawidłowy i skuteczny przebieg partycypacji.

Podsumowanie

Zadajmy sobie wszyscy pytania: Czy zatem projekty mogą być dobrym przykładem partycypacji uczniowskiej? Oczywiście! Bez dwóch zdań. Czy partycypacja uczniowska wyciąga edukację z ławki? Zdecydowanie tak! Właściwie zastosowana nie będzie tego robić na siłę, co mógłby sugerować obraz, jaki widzimy, czytając słowa *wyciągać z ławki*. Partycypacja motywuje do *wyjścia z ławki* i zaprasza w podróż edukacyjną. Zabiera w obszary funkcjonowania społecznego i ubiera w kształcenie kompetencji kluczowych. To nie tylko treści są tu na pierwszym planie, ale kontekst społeczny, który towarzyszy nam na wszystkich etapach życia. Zatem wciągajmy uczniów w działania!

Pedagogika

Marii Montessori

Dorota Kozioł-Żurawska

Doradca metodyczny wychowania przedszkolnego w RODN „WOM” w Katowicach, nauczycielka wychowania przedszkolnego w Miejskim Przedszkolu nr 93 w Katowicach, oligofrenopedagog, kynoterapeuta, arteterapeuta, specjalista terapii pedagogicznej i wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.

» Są takie placówki, w których nie usłyszymy dzwonka, nie zobaczymy klasycznego podręcznika, nie wyczujemy atmosfery pośpiechu. Zobaczymy przede wszystkim dziecko – jego potrzeby, możliwości, zainteresowania, pasje, emocje. Jest tu także nauczyciel, który nie jest wykładownicą ale przewodnikiem, inicjatorem działań dziecka. Maria Montessori mówi o nauczycielu jako słudze umysłu, którego zadanie polega na udzielaniu dzieciom pomocy, tak aby *mogły samodzielnie działać, chcieć i myśleć*. W takich placówkach najważniejsze są dwie zasady: *Daj mi czas oraz Naucz mnie zrobić to samemu*.

Koncepcja, o której mówimy, nie jest nowa. Ma już ponad sto lat i przez pięćdziesiąt lat była realizowana przez samą twórczynię, dr Marię Montessori. A jednak ta idea nadal jest realizowana na całym świecie, również w Polsce.

➤ Podstawowe założenia w koncepcji M. Montessori:

- rozwijanie samodzielności i wiary we własne siły,
- wypracowanie szacunku do porządku i do pracy,
- wypracowanie zamiłowania do ci-

„ Edukacja nigdy więcej nie powinna być w głównej mierze przekazywaniem wiedzy, ale musi przyjąć nową formę, szukając uwolnienia dla ludzkich możliwości.

dr Maria Montessori

szy i w tej atmosferze do pracy indywidualnej i zbiorowej,

- osiągnięcie długotrwałej koncentracji nad wykonywanym zadaniem,
- wypracowanie postawy posłuszeństwa opartej na samokontroli, a nie na zewnętrznym przymusie,
- uniezależnienie od nagrody,
- formowanie postaw wzajemnej pomocy bez rywalizacji,
- szacunek dla pracy innych,
- rozwijanie indywidualnych uzdolnień i umiejętności współpracy,
- osiągnięcie spontanicznej samodyscypliny wynikającej z dziecięcego posłuszeństwa.

Maria Montessori wychodziła z założenia, że każde dziecko ma w sobie wrodzoną skłonność do rozwijania własnych predyspozycji i zdolności. Nauczyciel po-

winien je obserwować i podążać tuż za nim, tak aby zapewnić mu jak najlepsze warunki do tego rozwoju. Stąd też wywodzi się zasada swobody wyboru: dziecko samo decyduje, co chce robić, natomiast rolą nauczyciela jest troska o to, aby wyznaczać mu zadania społeczne i intelektualne zgodne z poziomem jego rozwoju. Jeśli dane zadanie jest za trudne, zostaje ono przeniesione na później. Raz rozpoczęte zadanie musi być doprowadzone do końca.

➤ Zadania pedagogiki Marii Montessori:

- *uczenie przez działanie*: dzieci zdobywają wiedzę i praktyczne umiejętności poprzez własną aktywność, w przemyślanym otoczeniu, przy współpracy z nauczycielami;
- *samodzielność*: dzieci swobodnie wybierają rodzaj, miejsce, czas i formę pracy (indywidualną lub z partnerem) przy zachowaniu reguł społecznych. Rozwijają indywidualne uzdolnienia i uczą się realnej oceny swoich umiejętności;
- *koncentracja*: dzieci ćwiczą dokładność i wytrwałość przy wykonywaniu konkretnych zadań;

- *lekcje cisy*: dzieci uczą się w trakcie zajęć indywidualnych i grupowych;
- *porządek*: dzieci zdobywają umiejętność przestrzegania zasad porządku w otoczeniu i swoim działaniu;
- *społeczne reguły*: dzieci zróżnicowane wiekowo (trzy roczniki) są łączone w grupy; sprzyja to wymianie wzajemnych zdolności i umiejętności.

Duże znaczenie ma również **otoczenie**, w którym przebywają dzieci. Stosowane kolory, jasne ściany, przestrzeń dostosowana do potrzeb i możliwości dziecka, jak najbardziej naturalne materiały tworzą ciepłą, przyjazną atmosferę oraz zachęcają dzieci do aktywności, przyciągając ich uwagę. W uporządkowanej przestrzeni łatwo dostrzec nieład, a na jasnym tle zabrudzenie – dzięki temu, w przedszkolu Montessori zachęca do utrzymania otoczenia w porządku i czystości. Nie znajdziemy tam również głośnych, migających zabawek z niskiej jakości plastiku, w krzykliwych barwach. Staranny dobór pomocy pozwala uniknąć chaosu oraz sprawia, że każdy przedmiot może uczynić dziecko odkrywcą. Półki z przyborami ustawione są w taki sposób, aby dzieci mogły swobodnie do nich sięgać, a przestrzeń jest uregulowana zrozumiałymi dla dzieci zasadami i zakazami, które są przez nauczycieli konsekwentnie przypominane.

- W przestrzeni dostępnej dla dzieci powinny znajdować się materiały:
  - do ćwiczeń praktycznego życia,
  - sensoryczny,
  - językowy,
  - matematyczny,
  - do poznawania środowiska przyrodniczo-społecznego (*wychowanie kosmiczne*), w tym materiał do wychowania religijnego.
- Materiał Montessori spełnia określone, ważne z punktu widzenia pracy dziecka, zasady:
  - estetyki – materiał powinien przyciągać uwagę dziecka kolorem,

kształtem, powinien zachęcać do pracy, absorbować, skłaniać do powtarzania ćwiczeń,

- izolacji jednej trudności – przejrzysta budowa materiału ma ukazywać jedno zadanie do rozwiązania (np. różnicowanie kształtu, wielkości czy barwy), elementy tworzące zestaw powinny różnić się tylko jedną cechą, podczas pracy nic nie może dziecka rozpraszać (na dywaniku lub stoliku rozłożony może być tylko jeden zestaw do pracy), słowa ograniczone do minimum (dziecko uczy się przez doświadczenie),
- kontroli błędów – materiał jest tak zbudowany, że dziecko potrafi samodzielnie zauważyć popełniony błąd i korygować go; umożliwia to samodzielną pracę, uniezależnia dzieci od oceny dorosłego; samokontrola prowadzi do budowania poczucia własnej wartości i dokładności działania,
- ograniczenia materiału – materiał występuje w pojedynczych egzemplarzach, tak aby dzieci mogły uczyć się dzielenia i współpracy,
- kontynuacji (stopniowanie trudności) – cały materiał jest ze sobą logicznie powiązany, stanowi integralną całość, zasadą jest też przechodzenie od materiału kon-

kretnego do coraz bardziej abstrakcyjnego; praca z materiałem przygotowuje do wykonania kolejnych ćwiczeń.

W pedagogice Montessori możemy spotkać się z pojęciem *wychowania kosmicznego*, łączącego wychowanie społeczne, wychowanie środowiskowe, edukację ekologiczną. Wychowanie kosmiczne w swym dydaktyczno-metodycznym programie umożliwia dziecku dostęp do kultury i natury w całościowym ujęciu, tzn. w relacjach, we wzajemnych stosunkach jako poznanie przestrzeni życia i działania.

Koncepcja Marii Montessori ma bardzo mocne fundamenty, które przez wiele lat zachęcały nauczycieli do pracy z jej wykorzystaniem. Czym tak inspiruje nauczycieli? Jest przede wszystkim nastawiona na dziecko, na jego potrzeby i możliwości, stanowiące punkt wyjścia do wszystkich działań. Jest również bardzo bliska człowiekowi – opiera się na poczuciu bezpieczeństwa, zaufaniu, akceptacji, pozwoleniu, aby rozwój szedł własnym, biologicznym torem, bez ciągłego nacisku na realizację określonych zagadnień czy wymagań.

Wielu nauczycieli, zarówno w placówkach państwowych, jak i prywatnych, chętnie skorzystałoby z możliwości pracy z wykorzystaniem omawianej koncepcji. Zastanawiają się jednak, czy jest to możliwe, czy nie jest to zbyt pracochłonne, skomplikowane, drogie, wymagające.

Warto więc zacząć od przestudiowania literatury (m.in. tej przeze mnie polecanej) oraz od uczestnictwa w szkoleniach prowadzonych przez praktyków, dotyczących tej metody.

Ważna jest również refleksja nad sobą jako nauczycielem i swoją codzienną pracą. Co chcę osiągnąć w swoim samorozwoju? Jakie mam priorytety, co w pracy z dziećmi jest dla mnie naprawdę ważne? Nauczyciel powinien umieć określić zasoby własne, tak aby móc rozwijać się w kierunkach, które należy wzmocnić ewentualnie skorygować.

Nauczyciel powinien być przykładem, przewodnikiem, wsparciem, dla którego w centrum uwagi są dzieci, z którymi

współpracuje. Powinien również dbać o dobrą atmosferę, pozytywne nastawienie, współpracę. Nauczyciel nie powinien udzielać odpowiedzi, ale zachęcać dzieci do samodzielnych poszukiwań, służyć jedynie wsparciem. Pomaga w ten sposób rozwijać umiejętność krytycznego myślenia, możliwość decydowania o sobie, poczucie sprawstwa. Obserwuje, sza-

kuje prywatność, uczy rozwiązywania konfliktów, dbania o własny dobrostan.

Warto pamiętać, że nawet nie pracując kompleksowo z wykorzystaniem koncepcji M. Montessori, warto skorzystać z wielu ciekawych i wartościowych propozycji tej metody, wprowadzając chociaż ich elementy. Przykłady poniżej.

➤ Elementy koncepcji M. Montessori

- Codzienny krąg to chwila, w której każde z dzieci może przywitać się z całą grupą, wypowiedzieć się na dowolny temat, podzielić się własnymi przeżyciami, smutkami czy też radościami. Może to być również moment, podczas którego nauczyciel zaprezentuje pomoce czy nowy zakres materiału.
- Lekcje ciszy to proces, który wymaga praktyki oraz osiągnięcia w grupie dyscypliny, i nie polega na jednorazowym uciszaniu dzieci za wszelką cenę. Do lekcji ciszy nauczyciel przygotowuje grupę od samego początku pobytu w przedszkolu czy szkole, przemawiając cichym, spokojnym głosem. Można zacząć ćwiczenia od przenoszenia dzwonka, który nie powinien wydać żadnego odgłosu lub też naczynia z wodą. Dzieci mogą siedzieć lub leżeć z zamkniętymi lub otwartymi oczami. Mogą również spacerować po elipsie, przenosząc przedmiot, na którym muszą się skoncentrować. Nauczyciel stopniowo przedłuża czas, w trakcie którego w sali panuje cisza. W trakcie zajęć może zaproponować wsłuchiwanie się w bicie własnego serca, oddech, szum deszczu, odpowiednią muzykę. W trakcie lekcji ciszy dzieci mogą smakować, wąchać, dotykać, pobudzając tym samym wszystkie zmysły. Nauczyciel może również zaproponować ćwiczenia ruchowe, podczas których dzieci będą napinały i rozluźniały mięśnie rąk i nóg. Po takich zajęciach dzieci są zrelaksowane, wyciszone i rozluźnione, mają czas do namysłu, uczą się współpracy z grupą, przestrzegania norm i zasad obowiązujących w przedszkolu.

Nauczyciel może również w sali przedszkolnej zorganizować kącik, w którym znajdują się przedmioty wspierające rozwój dziecka oraz jego zainteresowania. Warto, aby wszystkie znajdujące się tam przedmioty były bezpieczne, estetyczne, spełniały zasady materiału Montessori. Nauczyciel nie musi dysponować ory-

ginalnymi pomocami. Na pewno przydadzą się materiały sypkie, które będą wspierały rozwój motoryki małej i koordynacji wzrokowo-ruchowej podczas przesypywania, przelewania i przekładania. Ryż, drobny makaron, szklane lub drewniane koraliki, woda, również zabarwiona bibułka, łyżki i pudełka różnej

wielkości, to łatwo dostępne materiały, które dobrze sprawdzą się w przestrzeni przedszkolnej, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa.

Nauczyciel może także przygotować pojemniki, w których dzieci znajdą wiele różnych materiałów do dopasowania, z uwagi na kolor, fakturę lub kształt. Zawsze powinna to być jedna cecha, tak aby dziecko mogło całkowicie się na niej skupić. Kawałki materiałów, o różnej fakturze pobudzą zmysł dotyku oraz pozwolą na ćwiczenie pamięci. Materiał może również służyć do utrwalania nazw kolorów, warto jednak aby miał podobną strukturę i był bez wzorów.

Guziki to również nieprzebrane bogactwo doświadczeń. Klasyfikacje ze względu na wielkość, kolor, kształt lub fakturę, ćwiczenia sprawności manualnej podczas przenoszenia palcami, pęsetą lub łyżką, umieszczanie w różnych rodzajach pojemników lub w odpowiednio przygotowanej świnie skarbonce to tylko kilka przykładów.

Nauczyciel w trakcie całego roku szkolnego może postarać się o materiał przyrodniczy, który następnie udostępni dzieciom w formie koszyczków sensorycznych. Dzieci mają możliwość dotykania różnych przedmiotów i rozwijania tym samym zmysłu dotyku. Materiał przyrodniczy łatwo wymienić na nowy, bez ponoszenia dodatkowych kosztów.

Przykładów zajęć, które można zorganizować, opierając się na koncepcji Marii Montessori, można podać wiele. Nie zastąpią jednak one holistycznego podejścia do dziecka, zwracania uwagi na jego potrzeby i możliwości, zaangażowania nauczyciela w codzienny proces wychowawczy i dydaktyczny.

Polecana literatura

- Guz S.: *Edukacja w systemie Montessori. Podręcznik dla nauczycieli i studentów*. T. I, II. Lublin 1998.
 Guz S.: *Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. Kształcenie i osiągnięcia dzieci*. Lublin 2006.
 Bađura-Strzelczyk G.: *Pomóż mi policzyć to samemu*. Opole 2008.
 Bađura-Strzelczyk G.: *Pomóż mi zrobić to samemu*. Kraków 1998.
 Steenberg U.: *Pedagogika Marii Montessori w przedszkolu*. Kielce 2004.

Bibliografia

- Metoda Marii Montessori – Historia i współczesność*. Red. S. Guz. Lublin 1994.
 Miksza M.: *Zrozumieć Montessori czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka*. Kraków 1998.
 Pitamic M.: *Naucz mnie samodzielności. Zajęcia Metodą Montessori dla Ciebie i Twojego dziecka*. Warszawa 2010.

Przygotowane otoczenie

– dziecięcy „klucz do świata”

Marzena Piotrowska

Nauczycielka w Miejskim Przedszkolu nr 15 z Oddziałami Integracyjnymi w Katowicach.

» System pedagogiczny Marii Montessori w zakresie organizacji procesu wychowania i nauczania oparty jest na realizacji trzech podstawowych elementów: wyjście od dziecka, **przygotowane otoczenie** i przygotowany nauczyciel. Dzieci podzielone są na grupy mieszane wiekowo, odpowiadające kolejnym etapom rozwoju.

Przygotowane otoczenie jest środkiem, za pomocą którego dziecko się rozwija. Pisząc o **przygotowanym otoczeniu**, mam na myśli pewną przestrzeń życiową, poznawczą i rozwojową, która się zmienia w miarę rozwoju dziecka, musi bowiem być do niego dostosowana zarówno pod względem osobowościowo-społecznym, dydaktyczno-przedmiotowym, jak i pedagogicznym, tak bowiem przygotowane otoczenie pojmowała Maria Montessori¹.

W czasach, kiedy dzieci mają dostęp do wszystkiego: telewizji, gier komputerowych, elektronicznych zabawek i szeroko rozumianych multimediów, odpowiednio wzbogacony materiał rozwojowy Montessori (będzie o nim mowa w dalszej części artykułu) oraz uporządkowane otoczenie, dają dziecku możliwość rozwijania się po-

przez absorbowanie tego wszystkiego, co znajduje się wokół niego; zapraszają dziecko do aktywności i kreatywności. Otoczenie to m.in. proste drewniane regały, ograniczona ilość materiału, podkładki czy dywaniki, które wytyczają i ograniczają przestrzeń.

Podstawą omawianej metody jest nauczanie polisensoryczne – Maria Montessori doceniała rolę rozwoju zmysłów, hołdowała twierdzeniu Arystotelesa, że *nie ma nic w umyśle, czego byśmy przedtem nie poznali zmysłami*². Odpowiednio przygotowane otoczenie pozwala dziecku poznawać świat głównie za pomocą doznań zmysłowych.

Praca w takim otoczeniu nie tylko sprzyja rozwojowi umysłowemu dziecka, ale też sprawia, że dzieci zaczynają być spokojniejsze, bardziej empatyczne. Skutki nie są widoczne od razu, czasem jest to bardzo długi, wielomiesięczny proces. Dzieci, przychodząc do przedszkola, nie zwracają często uwagi na to, że kogoś popchnęły, czy podczas obiadu rozlały im się kompot lub upadł widelec. Kiedy tym dzieciom po raz pierwszy uda się ostrożnie przenieść szklaną miseczkę lub dzbanek

z wodą i nie rozlać, widok satysfakcji na ich twarzy jest bezcenny i motywujący nauczyciela do dalszej pracy.

Osiąganiu takiego stanu rzeczy służy kolejny ważny element otoczenia – porządek. Wszystkie przedmioty mają swoje miejsce, przez co realizowana jest koncepcja mówiąca o tym, że dbanie o porządek zewnętrzny w otoczeniu prowadzi do wewnętrznego uporządkowania, a więc pośrednio do ciszy i koncentracji. Z porządkiem nierozzerwalnie łączy się inna ważna cecha przygotowywanego otoczenia, mianowicie – piękno. Wszystko, co otacza dziecko powinno być estetyczne i najwyższej jakości, bowiem według Marii Montessori dziecko ma potrzebę obcowania z pięknem.

Dziecko w przygotowanym otoczeniu znajduje autentyczne przedmioty codziennego użytku. W czasie pobytu w przedszkolu może uczestniczyć i samodzielnie wykonywać czynności porządkowe podobne do tych, które wykonuje się w domu, jak np. sprząatanie, zwijanie dywanika, zamiatanie podłogi, praca w ogrodzie, pielęgnacja roślin. Czy to, że w ręce dzieci oddaje się prawdziwe przedmioty codziennego użytku, a nie zabawki, powinno być czymś zaskakującym lub niepokojącym? Otóż, nie, nie powinno ani

1 Zob. B. Surma: *Pedagogika Montessori – podstawy teoretyczne i twórcze inspiracje w praktyce*. Łódź 2008, s. 59.

2 Cytuję za: *Dziecko i dorosły w koncepcji pedagogicznej Marii Montessori – teoria i praktyka*. Red. B. Surma. Wyd. I, Łódź – Kraków 2001, s. 43.

zaskakiwać, ani niepokoić, bowiem służy to realizowaniu wymogów podstawy programowej. Oparte na rzeczywistości otoczenie kształtuje w dzieciach umiejętność brania odpowiedzialności za to, co robią. Kiedy zatem przedszkolak bawi się i coś rozsypie, wyleje czy też zaśmieci podłogę, uczymy go, że powinien to posprzątać. To, że dziecko sięgając po materiał rozwojowy, ma do czynienia z wartościowymi rzeczami, jak np. szklane dzbanuszki (do przelewania), szklane miseczki (do przesiewania), szklanki (do przenoszenia wody) kształtuje w nim nie tylko odpowiedzialność, ale i samodyscyplinę. Dyscyplina jest bowiem m.in. umiejętnością powstrzymywania swojego ciała przed zrobieniem czegoś; umiejętnością panowania nad sobą³. Nie ma chyba lepszego, skuteczniejszego sposobu na kształtowanie tej umiejętności niż np. podawanie sobie porcelanowej filiżanki pełnej wody przez dzieci stojące w rozluźnionym kręgu czy też przenoszenie w szklanym dzbanku wody do przelewania albo chodzenie po linii w rytm słuchanej muzyki połączone z przenoszeniem kruchych przedmiotów czy miseczek z wodą.

Niezwykle ważny w omawianej metodzie jest kontakt z naturą. Kolekcjonowanie różnorodnych okazów (muszli, minerałów, szyszek...), obserwacja życia owadów w czasie zabaw w ogrodzie rozwijają w dzieciach zainteresowania związane z przyrodą ożywioną i nieożywioną. Te pierwsze doświadczenia oparte na obcowaniu ze światem roślinnym i zwierzęcym są natomiast stopniowo systematyzowane przez zajęcia prowadzone przez nauczycieli oraz odpowiednio przygotowany materiał z zakresu wychowania kosmicznego⁴.

Bardzo ważnym elementem przygotowania otoczenia jest materiał dydaktyczny wspomagający rozwój dziecka. Opierając się na znajomości możliwości poznawczych dziecka, jego zainteresowań i po-

treb, Maria Montessori skonstruowała cały zestaw materiałów rozwojowych, które podzieliła na dwie grupy: materiały oddziałujące na zmysły oraz materiały kulturalne, kształtujące pojęcie abstrakcji.

Obecnie istnieje bardziej szczegółowy podział materiału rozwojowego, który dzieli się na kilka działów, odpowiadających pojawiającym się u dziecka w wieku przedszkolnym wrażliwym fazom, mianowicie:

- materiał do ćwiczeń praktycznego dnia (czyli przybory do przesypywania, przelewania, sortowania, składania serwetek, wiązania, zapinania, zamiatania itd.);
- materiał sensoryczny (czyli materiał do kształcenia zmysłów: wzroku, dotyku, słuchu, smaku, węchu; materiał

wprowadzający w świat wymiarów, kształtów, powierzchni i brył);

- materiał językowy (wprowadzający w sztukę pisanie, czytania, rozwijający mowę dziecka);
- materiał matematyczny (w przystępny sposób tłumaczący świat matematyki – działań matematycznych);
- materiał do wychowania kosmicznego (wychodzący naprzeciw zainteresowaniu dzieci otaczającym je światem i zawierającym głównie materiał do poznania środowiska przyrodniczo-społecznego);
- inne pomoce dydaktyczne (spełniające wymogi pedagogiki M. Montessori przygotowane, np. przez nauczyciela).

Podsumowując uwagi dotyczące roli przygotowanego otoczenia, w tym materiału rozwojowego Montessori, w kształtowaniu i rozwijaniu umiejętności dzieci należy zwrócić uwagę na fakt, że materiał ten ma przede wszystkim zachęcać dziecko do podejmowania aktywności poznawczej, ma mu zatem służyć jako *klucz do świata*. Ma nie tylko utrwalać wiedzę, rozwijać umiejętności, ale też wspierać mocne strony dziecka oraz uczyć go samodzielności. Innymi słowy: otoczenie w montessoriańskich salach przedszkolnych jest tak pomyślane, aby doceniać oraz promować kompetencje dziecka, jego wybór, wiedzę osobistą oraz samodyscyplinę.

Środowisko pracy zapewniające poczucie sprawstwa rodzi natomiast poczucie sukcesu. Otoczenie, w którym dziecko przebywa, ma być bowiem zorganizowane tak, aby nie stawiało mu barier w rozwoju i dlatego ta przestrzeń ma się zmieniać, aby dziecko mogło aktywnie, bez żadnych przeszkód i w sposób wolny rozwijać się, kształtować, korzystając w pełni ze wszystkiego, co znajduje się wokół niego.

Należy bowiem pamiętać, że rozwój małego dziecka to ogromna praca, podczas której dziecko zbiera nowe doświadczenia, zdobywa umiejętności, poszerza wiedzę oraz zmienia swój sposób działania. Musimy jednak mieć świadomość tego, że praca dziecka różni się ogromnie od pracy, którą podejmują dorośli. Upraszczając: dorośli pracują, aby udoskonalać swoje otoczenie, dzieci natomiast pracują w otoczeniu, aby udoskonalać siebie. Dlatego właśnie obowiązkiem dorosłego jest zapewnienie dziecku otoczenia, które odpowie na jego potrzeby, i dobór pomocy skłaniających dziecko do samodzielnego działania, do aktywności i kreatywności.

Bibliografia

1. Dziecko i dorosły w koncepcji pedagogicznej Marii Montessori – teoria i praktyka. Red. B. Surma. Wyd. I. Łódź 2001.
2. Janowska J.: Atmosfera, która wpływa na uczenie się dzieci. „Bliżej Przedszkola” nr 2.125/2012, s. 61–63.
3. Maghen J.: Jak dostosować edukację do potrzeb dziecka? „Bliżej Przedszkola” nr 3.114/2011, s. 38–40.
4. Maghen J.: Naturalne prawa wewnętrznego rozwoju dziecka. „Bliżej Przedszkola” nr 9.120/2011, s. 54–58.
5. Maghen J.: Teoria Montessori a praktyka. „Bliżej Przedszkola” nr 4.115/2011, s. 30–33.
6. Marczak-Pilipczuk M.: Wszystko, co najlepsze dla najmłodszego. „Bliżej Przedszkola” nr 9.120/2011, s. 76–78.
7. Surma B.: Pedagogika Montessori – podstawy teoretyczne i twórcze inspiracje w praktyce. Łódź 2008.

³ Definicję dyscypliny jako umiejętności panowania nad sobą podaje za: J. Maghen: *Naturalne prawa wewnętrznego rozwoju dziecka*. „Bliżej Przedszkola” nr 9.120/2011, s. 58.

⁴ Ten aspekt wychowania jest omówiony szerzej w artykule D. Kozioł-Zurawskiej: *Koncepcja Marii Montessori* [przyp. Red.].

Rok 2022

Rokiem Rzemiosła w Województwie Śląskim

Czy istnieje granica pomiędzy sztuką i rzemiosłem?

Eliza Flaszweska

Doradca metodyczny plastyki w RODN „WOM” w Katowicach, edukatorka współpracująca m.in. ze Śląskim Ogrodem Botanicznym, diagnosta i terapeuta dzieci autystycznych, współautorka podręcznika „Poznaj świat plastyki”, inicjatorka wielu akcji i wydarzeń artystyczno-kulturalnych na terenie kraju, m.in. Festiwalu Dnia Ziemi, obchodów Roku Witkiewiczów, Roku Wisły, Festiwalu Dnia Ziemi, Przeglądu Twórczości Nauczycieli „Na Marginesie”.

» Sztuka i rzemiosło zawsze były ze sobą ściśle powiązane. Często mówimy o *sztuce i rzemiośle* jako o jednej dyscyplinie lub działalności, ale czy to naprawdę to samo? Sztuka i rzemiosło to często zestawiane ze sobą formy twórczości wizualnej. Wiele osób nie dostrzega różnicy między nimi. Gdzie przebiega granica? A może ta granica nie istnieje?

Sztuka jest dziełem wyobraźni oraz umiejętności twórczych. Kiedy mówimy o sztuce, porównując ją do rzemiosła, odnosimy się do kreatywnych sztuk wizualnych. Zaliczamy do nich tradycyjnie malarstwo, rzeźbę, fotografię (od niedawna) i rysunek. Celem stworzenia dzieła sztuki jest stworzenie czegoś, co, w tradycyjnym rozumieniu, można docenić ze względu na estetyczne piękno. Współczesne style sztuki przestały być czysto estetyczne i mogą również dążyć do tworzenia dzieł

o emocjonalnym wyrazie, wyrażających wizję, idee lub uczucia twórców. Formy sztuki wykorzystują biegłość techniczną i kreatywność, aby przełożyć idee i siłę emocjonalną na format wizualny. Dyskusja wokół tego, co należy nazwać sztuką, nie ustaje. Sztukę odczuwa się wysoce subiektywnie, więc to, co jeden widz uważa za dzieło sztuki, może nie być postrzegane jako dzieło przez kogoś innego. Być może nigdy nie będzie co do tego powszechnego konsensusu.

Czym jest rzemiosło?

Rzemiosło to tradycyjne hobby lub zawód, który wymaga wykwalifikowanych pracowników do produkcji przedmiotu. Rzemiosło może obejmować tkanie, rzeźbienie, tworzenie ceramiki, haftów, makram, szycie, pikowanie i wiele innych form. Rzemiosło można również określić

mianem *rękodziela*, a rękodzieło wyróżnia się spośród innych masowych, łatwo dostępnych produktów pod względem estetycznym, jakościowym i użytkowym. Rękodzieło zamiennie nazywa się sztuką dekoracyjną. Nazwę tę można odnieść do wielu dyscyplin artystycznych, które koncentrują się na zdobnictwie i projektowaniu przedmiotów. Rzemiosło i sztuka dekoracyjna są również częścią większej kategorii sztuki użytkowej.

Czy rzemiosło może być sztuką?

Wytwory rzemiosła mogą być piękne i estetyczne. Wykonanie pięknego dzieła sztuki dekoracyjnej może wymagać doskonałych umiejętności technicznych i kreatywnych. Jednak pomimo jakości i kreatywności stojących za rękodziłem, produkty te technicznie nie są sztuką.

Jaka jest różnica między rzemiosłem a sztuką?

Sztuka to przede wszystkim osobista forma pracy, która wyraża idee i emocje artysty. Rzemiosło to umiejętność techniczna.

Wielu artystów produkuje dzieła sztuki bez zapłaty i bez oczekiwania na ich sprzedaż. Nawet gdy obraz lub rzeźba zostaje zlecona, artysta zachowuje wysoki poziom twórczej kontroli i wolności.

Rzemiosło to forma pracy, za którą rzemieślnik otrzyma wynagrodzenie. Tworzenie zawsze daje namacalny wynik lub przedmiot. Historycznie rzemiosło uważano za niższą formę twórczości niż sztuka. Rzemiosło tworzył rzemieślnik, osoba z tytułem nadawanym ludziom, którzy zajmowali się produkcją danych przedmiotów, po zdaniu odpowiednich egzaminów. Rzemieślnicy tradycyjnie wytwarzali przedmioty pełniące funkcję domową; nawet te wysokiej jakości

nie miały tego samego poziomu co dzieła sztuki, które nie mają praktycznego zastosowania.

Odmienne od sztuki wysokiej, formy ekspresji twórczej, jak rzemiosło, sztuki dekoracyjne, grafika i reklama, sztuka teatralna lub film, są uważane za sztuki niskie. Zazwyczaj granica między sztuką piękną a rzemiosłem lub innymi sztukami niskimi jest wyznaczana, gdy coś staje się praktyczne lub służy celom komercyjnym. Sztuka jest recenzowana w kontekście zasług twórczych – talentu, z którym ktoś się rodzi. Można jednak nauczyć się rzemiosła i doskonalić umiejętności rzemieślnicze.

Granica między sztukami pięknymi i niskimi coraz bardziej się zaciera. W XX wieku obie dziedziny spłotyły się jeszcze mocniej. Wiele ruchów artystycznych, takich jak Pop Art czy ruch feministyczny, przejęło elementy sztuki niskiej i przekształciło je w sztukę piękną. Artyści tacy

jak Judy Chicago, wykorzystywali umiejętności rzemieślnicze do tworzenia dzieł sztuki z wykorzystaniem ceramiki, metaloplastyki i robótek ręcznych. Instalacja Chicago z mieszanymi mediami pt.: *The Dinner Table* jest jednym z najlepszych przykładów wykorzystania rzemiosła w sztuce. Artystka stworzyła przyjęcie dla znaczących kobiet w historii: miejsce przy stole mają tu Emily Dickinson czy Virginia Woolf. Dla każdej postaci artystka przygotowała misterną scenografię. W pracy nad instalacją wzięło udział ponad 400 osób, w tym wielu rzemieślników, m.in. ceramików i hafciarzy.

Obecnie częściej zdarza się również, że dzieła sztuki mieszanej stworzone są w technikach stosowanych niegdyś tylko przez rzemieślników. David Křacov używa technik metaloplastycznych, Michelle Kingdom ożywia techniki tradycyjnego haftu, aby tworzyć dzieła sztuki z głębokim przesłaniem emocjonalnym.

Konkluzja?

Rzemiosło i sztuka nie wykluczają się wzajemnie. Rzemiosło ma na celu zarobek, a dla sztuki zarobek jest dodatkiem. Celem sztuki jest przedstawianie emocji, myśli artysty, zadowolenie ucha lub oka odbiorcy. Rzemiosło jest nastawione na walory użytkowe. Ułatwia codzienne życie. Sztuka pomaga od niego odpocząć, nadaje mu koloru. Połączenie tych dwóch dziedzin daje nam rzemiosło artystyczne. Dzięki sztuce użytkowej lub inaczej rzemiosłu artystycznemu, nasze życie oprócz walorów praktycznych, ma również estetyczne.

RODN „WOM” W KATOWICACH ZAPRASZA!

PROGRAM KOMPLEKSOWEGO WSPOMAGANIA SZKÓŁ

Przez wspomaganie należy przez to rozumieć działania organu sprawującego nadzór pedagogiczny lub dyrektora szkoły lub placówki mające na celu inspirowanie i intensyfikowanie w szkole lub placówce procesów służących poprawie i doskonaleniu ich pracy, ukierunkowane na rozwój uczniów i wychowanków.

Struktura programu:

- Zgłoszenie się szkoły do programu.
- Podpisanie porozumienia pomiędzy dyrektorem szkoły i dyrektorem RODN „WOM” w Katowicach.
- Diagnostyka wstępna – analiza czynników kontekstowych szkoły i określenie obszarów do rozwoju.
- Opracowanie ogólnych założeń programu działań (RPW – Roczny Plan Wspomagania), dostosowanych do potrzeb szkoły.
- Pomoc ośrodka w realizacji procesu kompleksowego wsparcia poprzez koordynację szkoleń, konsultacji i spotkań z ekspertami. Monitorowanie procesu.

- Podsumowanie, wspólnie z nauczycielami, programu wsparcia poprzez określenie stopnia realizacji założonych celów.

Przykłady obszarów wymagających wsparcia:

- agresja w szkole,
- konflikty w obrębie rady pedagogicznej,
- współpraca z rodzicami i otoczeniem,
- wdrażanie kompetencji kluczowych,
- niższe od oczekiwanych wyniki na egzaminach zewnętrznych,
- niedostosowanie metod pracy nauczycieli do potrzeb szkoły.

Korzyści dla szkoły:

wymierne efekty pracy, całościowe spojrzenie ekspertów na szkołę, wsparcie wysokiej klasy specjalistów.

Zgłoszenia: Dział Szkoleń: kursy@womkat.edu.pl; szkolenia@womkat.edu.pl Zapraszamy do współpracy!

Geoplan na matematyce

w szkole ponadpodstawowej

Mariola Dąbek-Nagacz

Doradca metodyczny w RODN „WOM” w Katowicach dla nauczycieli matematyki szkół ponadpodstawowych w Dąbrowie Górniczej, Jaworznie, Mysłowicach i Sosnowcu.

➤ Solidne podstawy matematyki są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania w życiu codziennym. Do podstawowych umiejętności należą m.in.: sprawność rachunkowa, rozpoznawanie kształtów, znajomość skali, obliczanie procentów, przystawania i podobieństwa figur. Umiejętności te i wiele innych można kształtować za pomocą geoplanu.

Geoplan wymyślił Caleb Gattegno, egipski naukowiec. Pierwotnie była to kwadratowa tablica z drewna, w którą w równych odstępach wbito gwoździe. Okazała się tak użyteczna, że do dzisiaj ma wszechstronne zastosowanie.

■ Zabawy z geoplanem m.in.:

- ćwiczyć koordynację wzrokowo-ruchową,
- doskonalić motorykę ręki,
- doskonalić orientację przestrzenną,
- rozwijają myślenie i wyobraźnię,
- ćwiczyć pamięć,
- rozwijają spostrzegawczość i kreatywność,
- pozwalają na odkrywanie i utrwalanie wiedzy

oraz uczą:

- identyfikowania i organizowania informacji wizualnych,
- zrozumienia znaków i symboli w tym cyfr i liter,
- liczenia (dodawanie i mnożenie),
- czytania,
- posługiwania się zegarem,
- rozpoznawania kształtów i ich klasyfikowania,
- odkrywania własności figur płaskich i przestrzennych.

Umiejętności te ułatwiają nam kategoryzację otaczającego nas świata i są niezbędne w wielu dziedzinach nauki.

Różne rodzaje geoplanów mogą być wykorzystane do ilustracji pojęć i zagadnień matematycznych, takich jak:

- cyfry i litery,
- liczenie (dodawanie i mnożenie),
- zegar,
- układ współrzędnych,
- punkty kratowe,
- kąty,
- proste równoległe, prostopadłe i przecinające się,
- rozpoznawanie kształtów,
- figury płaskie i ich własności,
- wielokąty wpisane i opisane na okręgu,
- obwód i pole figury płaskiej,
- łamana otwarta i zamknięta,
- symetria osiowa i środkowa,
- obrót dookoła punktu,
- przystawanie i podobieństwo figur,
- jednokładność figur,
- skala,
- rzuty na płaszczyznę graniastosłupów i ostrosłupów,
- siatki graniastosłupów i ostrosłupów,
- własności graniastosłupów i ostrosłupów.

Jak wygląda geoplan?

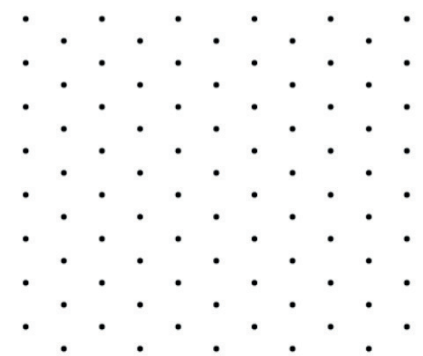
Geoplan to plansza z odpowiednią siatką¹:

■ Geoplan z siatką kwadratową

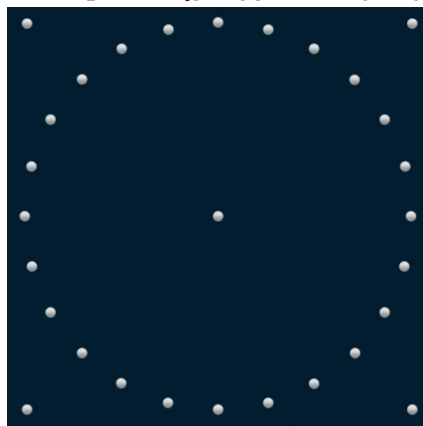
Rys.1. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

■ Geoplan z siatką trójkątną

Rys.2. (Źródło: <https://mathsbot.com/manipulatives/geoboard/>)

■ Geoplan okrąg/trygonometryczny

Rys. 3. (Źródło: <https://www.didax.com/apps/geoboard/>)

Na punkty siatki, np. kołeczki, zakłada się np. gumki recepturki, budując w ten sposób figury geometryczne.

Geoplan można wykonać samodzielnie, używając np. tablicy korkowej i pinezek, sztywnego kartonu i guzików albo też deseczek i gwoździ czy kołeczków. Pinezki, guziki czy też gwoździe muszą być odpowiednio rozmieszczone, do tego celu należy przygotować szablon, przy tworzeniu którego potrzebne będą umiejętności konstruowania prostych prostokątnych, prostych równoległych, trójkąta równobocznego, podziału łuku okręgu na równe części – umiejętności wymienione w podstawie programowej matematyki.

Można też skorzystać z wirtualnych geoplanów dostępnych pod linkami:

- <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>
- <https://www.didax.com/apps/geoboard/>
- <https://mathsbot.com/manipulatives/geoboard>
- <https://nrich.maths.org/virtualgeoboard>

Geoplan można wykorzystać do realizacji celów kształcenia oraz wprowadzania treści zawartych w podstawie programowej szkoły ponadpodstawowej. Zasadność wykorzystania geoplanu jako pomocy dydaktycznej związana jest z coraz częściej pojawiającymi się głosami dotyczącymi problemów z wyobraźnią przestrzenną uczniów oraz umiejętnością ilustracji zagadnień matematycznych.

Przykłady zastosowania geoplanu na poziomie szkoły ponadpodstawowej

Wykorzystując geoplan na lekcjach matematyki, możemy realizować m.in. następujące cele kształcenia – wymagania ogólne (wypisy z podstawy programowej):

III. Wykorzystanie i interpretowanie reprezentacji.

1. Stosowanie obiektów matematycznych i operowanie nimi, interpretowanie pojęć matematycznych.
2. Dobieranie i tworzenie modeli matematycznych przy rozwiązywaniu problemów praktycznych i teoretycznych.

3. Tworzenie pomocniczych obiektów matematycznych na podstawie istniejących, w celu przeprowadzenia argumentacji lub rozwiązania problemu.

IV. Rozumowanie i argumentacja.

1. Przeprowadzanie rozumowań, także kilkietapowych, podawanie argumentów uzasadniających poprawność rozumowania, odróżnianie dowodu od przykładu.
2. Dostrzeganie regularności, podobieństw oraz analogii, formułowanie wniosków na ich podstawie i uzasadnianie ich poprawności.
3. Dobieranie argumentów do uzasadnienia poprawności rozwiązywania problemów, tworzenie ciągu argumentów, gwarantujących poprawność rozwiązania i skuteczność w poszukiwaniu rozwiązań zagadnienia.

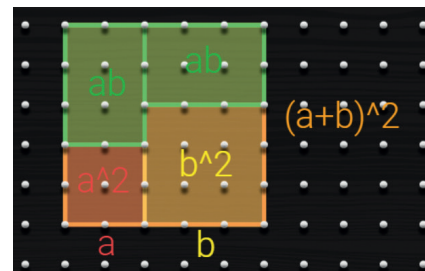
Poniżej przedstawione zostały treści z podstawy programowej liceum i technikum z matematyki, które można zilustrować i realizować, wykorzystując geoplan. Z doбором treści zadań czytelnik – nauczyciel matematyki – nie powinien mieć żadnych problemów.

➔ Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wypisy z podstawy programowej)

II. Wyrażenia algebraiczne.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) stosuje wzory skróconego mnożenia na: $(a+b)^2$ $(a-b)^2$ a^2-b^2 , [...]

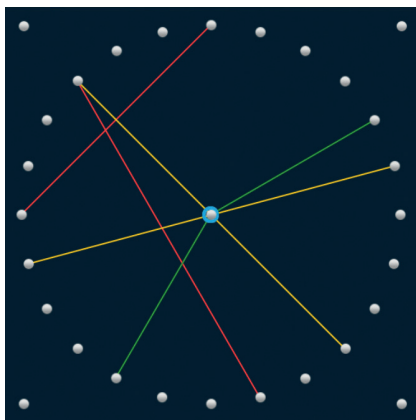
Rys.4. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

¹ Wszystkie przykłady geoplanów są autorstwa autorki, która wykonała je w wymienionych w źródłach aplikacjach.

VIII. Planimetria.

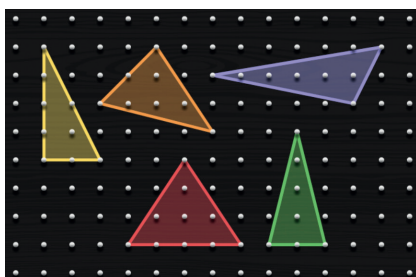
Zakres podstawowy. Uczeń:

1) wyznacza promienie i średnice okręgów, długości cięciw okręgów oraz odcinków stycznych, w tym z wykorzystaniem twierdzenia Pitagorasa;

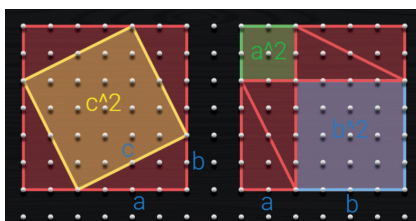

Rys. 5. (Źródło: <https://www.didax.com/apps/geoboard/>)

2) rozpoznaje trójkąty ostrokątne, prostokątne i rozwartokątne przy danych długościach boków (m.in. stosuje twierdzenie odwrotne do twierdzenia Pitagorasa i twierdzenie cosinusów); stosuje twierdzenie: w trójkącie naprzeciw większego kąta wewnętrzne leży dłuższy bok;

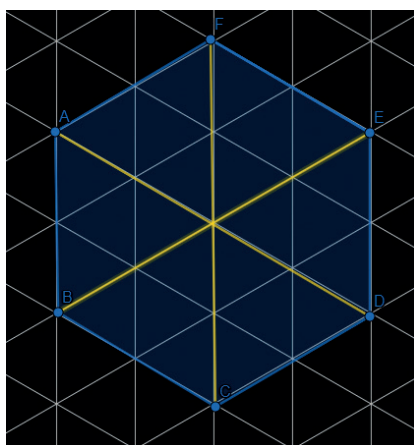

Rys. 6. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

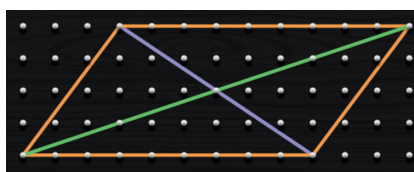
Rys. 7. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

3) rozpoznaje wielokąty foremne i korzysta z ich podstawowych własności;

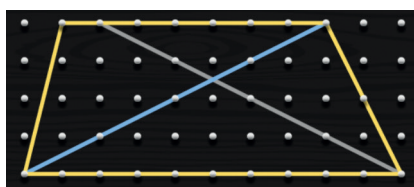

Rys. 8. (Źródło: <https://www.geogebra.org/>)

4) korzysta z własności kątów i przekątnych w prostokątach, równoległobokach, rombów i trapezach;

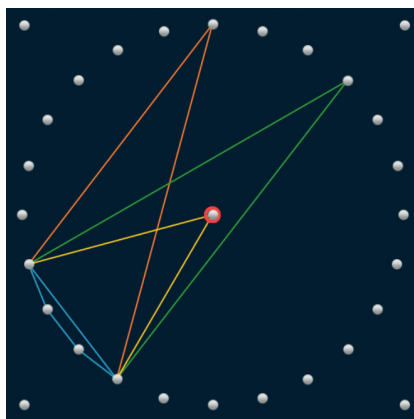

Rys. 9. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

Rys. 10. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

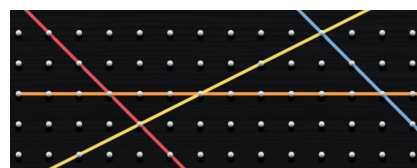
5) stosuje własności kątów wpisanych i środkowych;

Rys. 11. (Źródło: <https://www.didax.com/apps/geoboard/>)

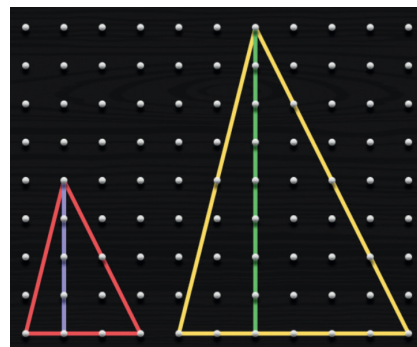
7) stosuje twierdzenia: Talesa, odwrotne do

twierdzenia Talesa, o dwusiecznej kąta oraz o kącie między styczną a cięciwą;

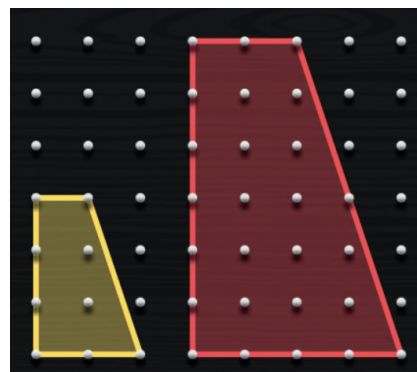
Rys. 12. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

8) korzysta z cech podobieństwa trójkątów;

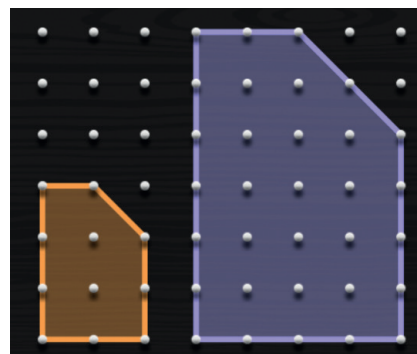

Rys. 13. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

9) wykorzystuje zależności między obwodami oraz między polami figur podobnych;

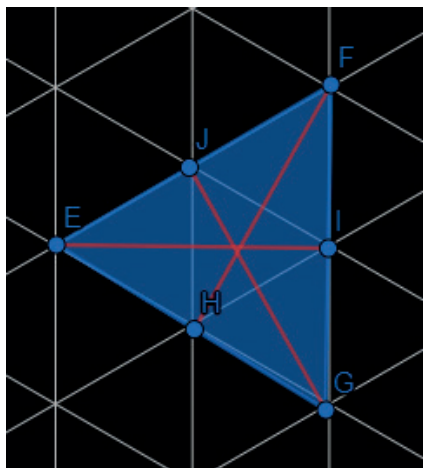

Rys. 14. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

Rys. 15. (Źródło: <https://apps.mathlearning-center.org/geoboard/>)

10) wskazuje podstawowe punkty szczególne w trójkącie: środek okręgu wpisanego w trójkąt, środek okręgu opisanego na trójkącie, ortocentrum, środek ciężkości oraz korzysta z ich własności;

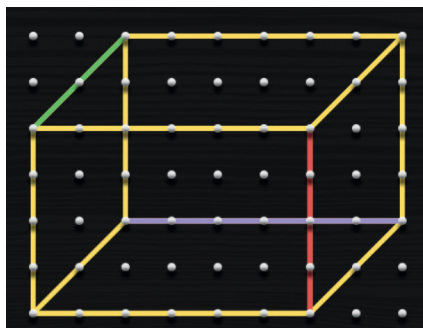

Rys. 16. (Źródło: <https://www.geogebra.org/>)

X. Stereometria.

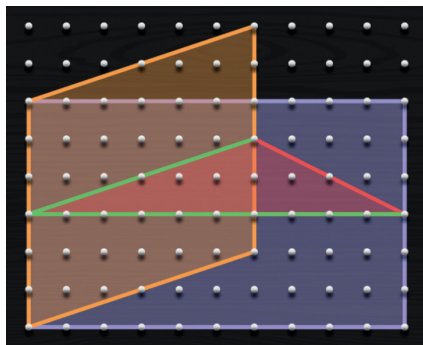
Zakres podstawowy. Uczeń:

1) rozpoznaje wzajemne położenie prostych w przestrzeni, w szczególności proste prostopadłe nieprzecinające się;

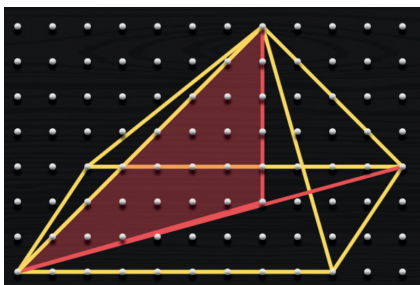
Rys. 17. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

2) posługuje się pojęciem kąta między prostą a płaszczyzną oraz pojęciem kąta dwuściennego między półpłaszczyznami;

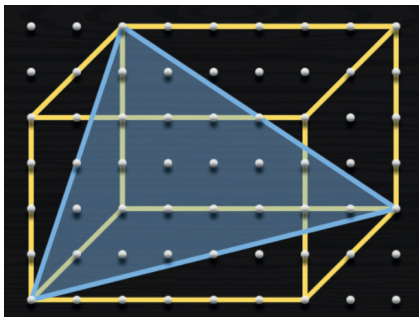
Rys. 18. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

3) rozpoznaje w graniastopach i ostrosłupach kąty między odcinkami (np. krawędziami, krawędziami i przekątnymi) oraz kąty między ścianami, oblicza miary tych kątów;

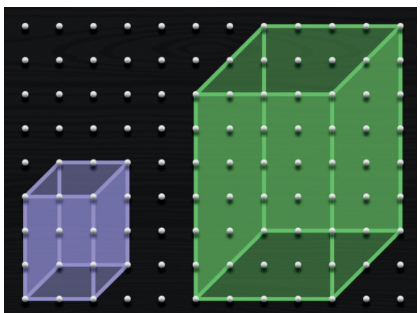
Rys. 19. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

5) określa, jaką figurą jest dany przekrój prostopadłościanu płaszczyzną;

Rys. 20. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

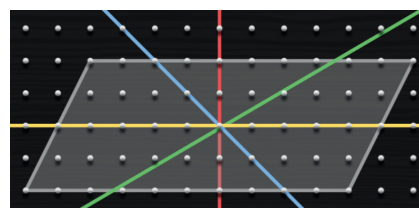
7) wykorzystuje zależność między objętościami brył podobnych.

Rys. 21. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

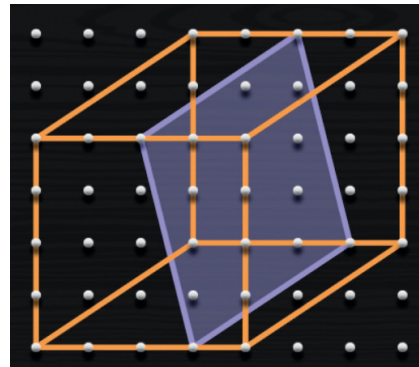
Zakres rozszerzony. Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) zna i stosuje twierdzenie o prostej prostopadłej do płaszczyzny i o trzech prostopadłych;

Rys. 22. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

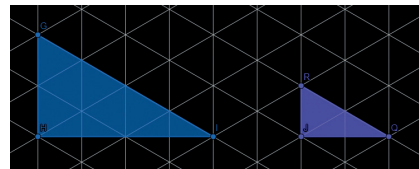
2) wyznacza przekroje sześcianu i ostrosłupów prawidłowych oraz oblicza ich pola, także z wykorzystaniem trygonometrii.

Rys. 23. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

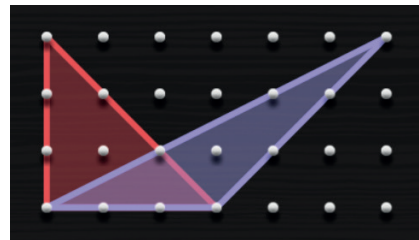
Inne przykłady dotyczące wykorzystania geoplanu

■ Własności trójkąta o kątach 30° , 60° , 90°

Rys. 24. (Źródło: <https://www.geogebra.org/>)

■ Pola figur – porównywanie

Rys. 25. (Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

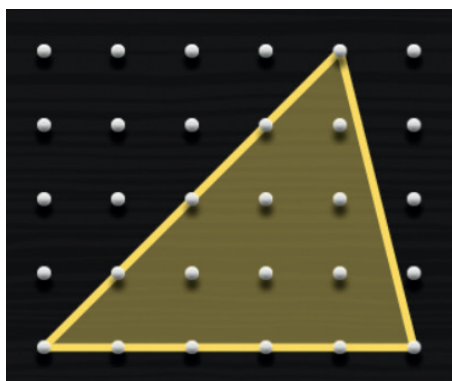
■ Pola figur – obliczanie za pomocą punktów kratowych

Do obliczania pola wielokątów prostych (których wierzchołki są punktami kratowymi) można zastosować wzór Picka:

$$P = W + \frac{1}{2}B - I$$

gdzie: W – liczba punktów kratowych leżących wewnątrz wielokąta,

B – liczba punktów kratowych leżących na brzegu wielokąta.

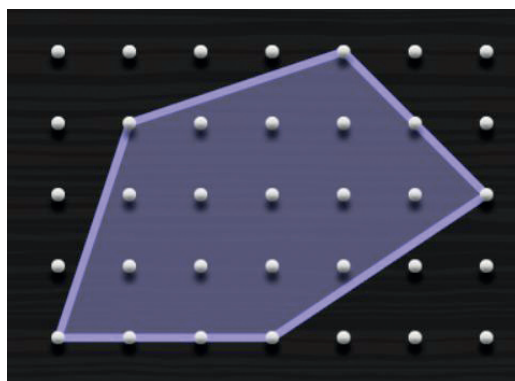
Rys. 26.

(Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

$$W = 6$$

$$B = 10$$

$$P = 6 + 5 - 1 = 10$$

Rys. 27.

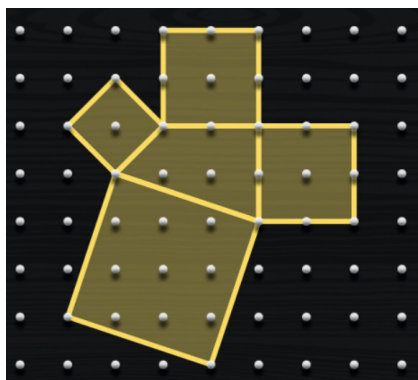
(Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

$$W = 12$$

$$B = 8$$

$$P = 12 + 4 - 1 = 19$$

■ Siatki graniastosłupów i ostrosłupów

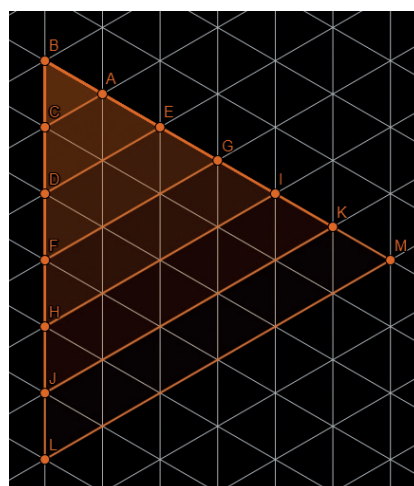

Rys. 28.

(Źródło: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>)

■ Liczby trójkątne:

$$T_n = 0 + 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}$$

Rys. 29.

(Źródło: <https://www.geogebra.org/>)

Pierścień od Petroniusza

– praca z „Quo Vadis” i nie tylko

Urszula Wykurz

Nauczycielka języka polskiego w Szkole Podstawowej nr 80 im. Wojciecha Bogusławskiego w Krakowie.

» Wiatr swobody i łatwego zysku przygnał tu ludzi z Chin i z Eufratu, sprzedawców amuletów i poskramiaczy węży, Greków z Hellady zaprosił na igrzyska wiedzy, oczarował Syryjczyków, Egipcjan i dzielnych Brytów.

Złotnik Idomen przynosi gemmy i nowiny z wielkiego świata. Magowie chałdejscy spacerują po moście Milwiusa. Kwiryci z dumą spoglądają na Pole Marsowe, amfiteatr i akwedukty. W powietrzu unosi się zapach fiołków. Ulubieniec imperatora rozdaje naczynia etruskie i miedź koryncką. Dziewczyna z Kolchidy gra na formindze. Egipski wróżbita przepowiada przyszłość. Tancerki z Kos wykonują piruety zachwytu. Głodni wrażeń patrycjusze słuchają pieśni Anakreonta. Prawnuk Kronosa szuka rymów. Nad liściem wawrzynu unosi się czarna chmura buntu. Stary rybak rozmawia z Magdą z Magdali. Płoną pochodnie na brzegach stawu Agryppy. Karruka jest wypełniona po brzegi. Kapłan ze świątyni Jowisza Kapitolińskiego czeka na znak.

Propozycje zadań

» Zadanie 1.

Uzupełnij tabelę. Do każdej z podanych cech dopisz bohatera z powieści *Quo vadis*

(innego bohatera dla każdej cechy). Swój wybór uzasadnij. Podaj przykład sytuacji, w której bohater wykazał się daną cechą.

Cecha	Bohater	Przykład sytuacji z lektury <i>Quo vadis</i>
skuteczność		
troska		
piękno		
stanowczość		
spontaniczność		
cierpliwość		
ambicja		
bezinteresowność		
wiarygodność		
sława		

Przykładowe rozwiązanie zadania 1:

- **skuteczność** – CHILON CHILONIDES: Dowiedział się o sekcje (wyznawcy Chrestosa) i ważnym dla nich znaku ryby od Eurycjusza, któremu dał pieniądze na wykupienie syna Kwartusa z niewoli. Podał Winicjuszowi nowy adres Ligii (dom Linusa). Odkrył, gdzie spotykają się chrześcijanie. Zabrał Marka do Ostrianum.
- **troska** – LIGIA: Opiekuje się rannym Winicjuszem, nie pozwala nikomu go skrzywdzić. Odchodząc z domu Miriam, zostawia Markowi krzyż z gałązek bukszpanu.
- **piękno** – PETRONIUSZ: Ceni piękne kobiety (dziewczyna z Kolchidy, Chryzotemis, Eunice), piękne zapachy (kwiaty szafranu na podłodze, fontanna z wodą fiołkową, dom z trzech stron otoczony ogrodem i ogrzewany cedrowym drzewem posypanywanym ambką), piękne przedmioty (naczynia etruskie, gemmy, miedź koryncka, szkło aleksandryjskie, waza mirreńska), piękne myśli (strofy Anakreonta, hymn do Apollina, mądrość epikurejczyków, osobliwe poglądy Pawła z Tarsu).
- **stanowczość** – KRYSPUS: W ostrych słowach skrytykował postawę Ligii. Jej uczucie do Winicjusza nazwał grzechem, opętaniem przez złego ducha. Rozkazał, by opuściła dom Miriam, by nie spotykała się z poganinem.
- **spontaniczność** – MAREK WINICJUSZ: Chce porwać Ligię. Daje Chilonowi pieniądze, by szukał dziewczyny. Na wieść o pożarze Rzymu wsiada na konia i opuszcza Ancjum.
- **cierpliwość** – AKTE: Żyje w cieniu, z dala od wielkiej polityki, plotek, intryg. Czy-

ta listy Pawła z Tarsu. Czekają, aż Neron przypomni sobie, że był kiedyś innym człowiekiem.

- **ambicja** – TYGELLINUS: Prefekt pretorii był prawą ręką Nerona. Zorganizował ucztę na brzegach stawu Agryppy, po pożarze Rzymu sprowadził mąkę i zboże z Ostii oraz okolicznych miast. Chciał skompromitować Petroniusza, swojego konkurenta, którego nienawidził za inteligencję, spryt, dowcip, błyskotliwość.

- **beziinteresowność** – AULUS PLAU-CJUSZ: Wraz z żoną przyjął pod swój dach córkę wodza Ligów. Otoczył ją opieką, miłością, uczył, wychowywał; z dumą patrzył, jak dziewczyna dorasta, wnosi radość do ich domu, spędza czas z małym Aulusem.

- **wiarygodność** – PIOTR APOSTOŁ: Rybak, pierwszy uczeń Chrystusa. Łowił ryby na Jeziorze Tyberiadzkim, przebywał w Galilei. Był świadkiem śmierci Chrystusa. Siedział z Janem w wieczerniku, patrzył na pusty grób, wysłuchiwał relacji Kleofasa. Widział, jak Mistrz wszedł do nich mimo zamkniętych drzwi. Uczył, że Chrystus jest miłością. On sam trzykrotnie się Go wyrzekł, a jednak otrzymał przebaczenie. Dawał świadectwo prawdzie.

- **sława** – NERON: Uważał się za niezrównanego artystę, potomka bogów obdarzonego talentem poetyckim, muzycznym, aktorskim. Uwielbiał występować przed publicznością i patrzeć, jak widownia krzyczy z zachwytu. Pokazywał światu swoje dzieła (Ancjum, Neapol, Achaja). Karcił się pochwałami, potrzebuje oklasków, rozgłosu. Układał wiersze, komponował muzykę, napisał *Troikę*. Śpiewał hymn na cześć Wenus, grał na srebrnej lutni, na arenie zasłanej kwiatami prezentował swój tekst o klęsce Ilionu. Do Ancjum wjeżdżał jak triumfator, jak syn Apolla: oddział numidyjskich jeźdźców, niewolnicy niosący instrumenty (lutnie hebrajskie, cytry, formingi, harfy, bucyny, cymbały, liry), karruki z tancerzami i akrobatami, lwy o zielonych oczach. Nawet w chwili śmierci nie przestał grać (deklamuje, cytuję, dba o efekty specjalne, scenografię).

➤ Zadanie 2.

Prześledź ostatnie chwile życia Petroniusza i Nerona. Wyjaśnij, dlaczego bohaterowie musieli rozstać się z życiem. Podaj okoliczności, które do tego doprowadziły.

Przykładowe rozwiązanie zadania 2:

- Petroniusz: wiedział, że jego kariera na dworze cezara dobiega kresu, dokładnie planował samobójstwo, chciał odejść ze świata na własnych warunkach, nie zamierzał dać Miedzianobrodemu satysfakcji: śmierć będzie mieć taką formę jak całe jego życie – stanie się wspaniałą ucztą. Podarował gościom czary, z których pili, napisał list pożegnalny do Nerona. Grek lekarz otworzył mu żyły, na czas rozmowy i krótkiego snu podwiązał je. Umierał razem z ukochaną, odchodził otoczony pięknem, śpiewem, poezją.
- Neron: wybuchł bunt, cesarz musiał opuścić Achają i wrócić do Rzymu. Nadal interesował się muzyką i poezją. Nie potrafił podjąć żadnej decyzji, grał, szalał, tracił kontakt z rzeczywistością, wpadł we wściekłość, gdy żołnierze obwołali Galbą cezarem, został sam w pustym pałacu; trzech wyzwolenci (Faon, Sporus, Epafrodyt) radzili, by uciekał. Dręczyły go wyrzuty sumienia, trafił do willi Faona – kopali mu grób, senat wydał już na niego wyrok śmierci. Dotarło do niego, że wkrótce umrze. Bał się śmierci, nie przestał odgrywać roli wielkiego artysty, nie miał odwagi, by samemu przebić się nożem; Epafrodyt musiał mu pomóc, krew zalała ogrodowe kwiaty, Akte owinęła ciałą w drogie tkaniny i spaliła je na stosie.

➤ Zadanie 3.

Wskaż, którzy bohaterowie Twoich obowiązkowych lektur z klas IV – VI pożegnali się z życiem. Weź pod uwagę następujące kategorie: przyczyna (okoliczności) śmierci, reakcja otoczenia.

Przykładowe rozwiązanie zadania 3:

- **Thorin Dębowa Tarcza – Król spod Góry** (*Hobbit, czyli tam i z powrotem*): zmarł w wyniku licznych ran, które odniósł w Bitwie Pięciu Armii, walczył dzielnie (świadczy o tym pokłuta zbroja, wyszczerbiony topór), prosił Bilba o wybaczenie, bez żalu porzucił złoto i srebro, poszedł do wielkiego domu spotkać się z przodkami; Bilbo płakał po śmierci Thorina, czuł smutek i żal; zmarłemu oddano cześć – Bard położył władcy Arcyklejnot na piersi, król elfów złożył na grobie miecz (Orkrist).
- **Erno Nemecek** (*Chłopcy z Placu Broni*): kilkakrotnie wpadł do zimnej wody, przeziębził się, kaszlał, gorączkował, uciekł z domu, by być na bitwie, stracił przytomność, kiedy pokonał Feriego Acza. Boka mianował go kapitanem, prezes Związku Kitowców odwołał krzywdzące go zarzuty. Dowódcy czuwali pod jego domem. Chłopiec wiedział, że umrze, płakał, tęsknił za swoją Ojczyzną, majaczył. Anioły zabrały jego duszę, a Barabas pogodził się z Kolnayem.
- **Fumba, król Wa-himów, ludu znad rzeki Bassa-Narok** (*W pustyni i w puszczy*): walczył z plemieniem Samburów na górze Boko, bitwa odbyła się w ciemnościach, ciała pogruchotano włóczniami i maczugami; zginął od ciosu włócznią już po zakończeniu bitwy, przed śmiercią oddał cześć Stasiowi. Plac Kalego, rytualny taniec wojenny po śmierci wodza, ceremonia pogrzebowa przygotowana przez czarowników.
- **Maugrim – kapitan Tajnej Policji** (*Opowieści z Narnii. Lew, Czarownica i stara szafa*): dotarł pod Kamienny Stół, zaatakował Zuzannę. Dziewczynka zdążyła zadąć w róg i próbowała wspiąć się wysoko na drzewo. Piotr walczył z wilkiem, zabił go, używając miecza. Najszybszy wilk, który towarzyszył Maugrimowi, doniósł Jadis o śmierci swego przełożonego. Biała Czarownica wpadła w furję, poleciła wezwać wilkołaki, olbrzymy, srożyce, wiedźmy, ghule, upiory, widma, lud spod muchomorów, ogry i minotaury, zamierzała wypowiedzieć wojnę Dzieciom Adama.

➤ Zadanie 4.

Przeczytaj tekst. Zwróć uwagę na różnicowanie języka. W tym celu wskaż wyrazy nacechowane emocjonalnie (zdrobnienia, zgrubienia, wulgaryzmy, eufemizmy), zapożyczenia oraz kolokwializmy. Nad wybranymi wyrazami narysuj odpowiednie symbole.

Petroniusz czekał na siostrzeńca w atrium. Był zmęczony.

Diatryba trwała do wieczora.

Lukan gadał o fontannach, ogrodach, wiodotryskach.

Neron wezwał Tygellina, a on znów musiał patrzeć na tę obłudną mordę.

Doradca cezara odczytał raport i po raz kolejny mijał się z prawdą.

Niezbyt mądry ten pupilek Miedzianobrodęgo – pomyślał arbiter elegantiarum. Nie miał ochoty ani na pachnącą kąpiel, ani na czytanie powieści. Wszystko go dziś drażniło: i sprzedawcy, którzy żarcie swoje zachwalali na rynku, i złotnik, który zamierzał mu wcisnąć towar wątpliwej jakości. I jeszcze to wietrzysko... Dobrze, że w cubiculum czeka Eunice, piękny kwiatusek z Kos.

✱	zdrobnienie
⌘	zgrubienie
■	wulgaryzm
☒	eufemizm
℥	latynizm
✕	kolokwializm

Odpowiedzi do zadania 4. ✱ pupilek, kwiatusek; ⌘ powieściłła, wietrzysko; ■ morda, żarcie; ☒ mijał się z prawdą, niezbyt mądry, towar wątpliwej jakości; ℥ atrium, diatryba, arbiter elegantiarum, cubiculum; ✕ gadał, wcisnąć.

➡ Zadanie 5.

W którym wyrazie pisownia **rz** jest zgodna z tą samą zasadą ortograficzną, co zastosowana w wyrazie **ochrzczony**? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

- A) wyrządzić.
B) rzeczywistość.
C) korzyść.
D) zatrzymać.

Poprawna odpowiedź: D

➡ Zadanie 6.

Spośród lektur obowiązkowych poznanych w klasach IV – VI wybierz tę, w której, podobnie jak w utworze *Quo vadis*, pojawił się motyw zniszczonego miasta. Podaj tytuł lektury oraz nazwę miasta. Uzasadnij swój wybór, przywołując sytuację z lektury.

Tytuł lektury: .....
Nazwa miasta: .....
Uzasadnienie wyboru: .....

Przykładowe rozwiązanie zadania 6:

- *Hobbit, czyli tam i z powrotem*: a) Dal: krasnoludy pod wodzą Throra osiedlili się nad brzegiem Bystrej Rzeki. Założyli miasto Dal. Zdobyli bogactwa i sławę. Wyrabiali piękne przedmioty i czarodziejskie zabawki. Miasto zostało zniszczone przez Smauga. Smok wymordował wojowników, spalił lasy i budowlę, ograbił mieszkańców; b) Esgaroth: Smaug nadleciał nad Esgaroth. Podpalił miasto. Spłonął Wielki Dom i inne budynki. Ludzie w popłochu skakali do wody. Władca miasta wsiadł do złoczonej łodzi, chciał ocalić życie.
- *W pustyni i w puszczy*: Chartum – wojownicy Mahdiego zaatakowali miasto; pokonali w krwawej walce oddziały generała Gordona. Zburzono domy, fosy wypełnione były ciałami poległych, których nie zamierzano pochować. Upadło silne miasto z murewanymi domami, pałacem gubernatora (mudiria), kościołem, szpitalem, misyjnymi budynkami, arsenałem, koszarami dla wojska, ogrodami. Pozostały zgłiszczka, ruiny.

➡ Zadanie 7.

Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Taki sam typ podmiotu jak w wypowiedzeniu **Petroniusza nie było na uczcie u cezara** występuje w zdaniu

- A) Marek Winicjusz spotkał się z Chilonem Chilonidesem.
B) Zboża dla mieszkańców Rzymu wystarczy do końca miesiąca.
C) Dziecko Pomponii Grecyny bawiło się w ogrodzie.
D) Lukan, Seneka i Tygellin czekali na przybycie cezara.

Poprawna odpowiedź: B

➡ Zadanie 8.

Spośród lektur obowiązkowych poznanych w klasach IV – VI wybierz tę, w której, podobnie jak w utworze *Quo vadis*, pojawił się zdrajca. Podaj autora lektury, tytuł lektury oraz bohatera. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z lektury.

Autor lektury: .....
Tytuł lektury: .....
Bohater lektury: .....
Uzasadnienie wyboru: .....

Przykładowe rozwiązanie zadania 8:

- Henryk Sienkiewicz: *W pustyni i w puszczy*: a) Smain – mąż Fatmy zdradził rząd egipski w Kairze. Wziął pieniądze, za które miał uwolnić jeńców. Zamiast tego sam przyłączył się do Mahdiego. Z dozorczy stał się emirem; b) Chamis – syn Chadigiego pracował dla pana Rawlisona (nosił narzędzia, pomagał w pracach domowych, był posłańcem, towarzyszył inżynierom w drodze do Medinet). Wraz z Irysem i Gebhrem porwał Stasia i Nel.
- Ferenc Molnár, *Chłopcy z Placu Broni*: Dežo Gereb – przyłączył się do czerwonych koszul. Zdradził chłopców z Placu Broni. Zapewnił Feriego Acza, że w dniu bitwy zostawi otwartą furtkę od placu.

➡ Zadanie 9.

W raporcie Chilona Chilonidesa pojawiło się zdanie zapisane niezgodnie z obowiązującymi regułami interpunkcyjnymi. Wskaż zdanie, w którym interpunkcja jest niepoprawna.

Raport Chilona Chilonidesa

- A) Informuję, że dałem Eurycjuszowi pieniądze, aby wykupił syna Kwartusa z niewoli.
B) Słyszałem o siłaczku Urbanie, ale jeszcze go nie spotkałem
C) Czekam dopóki w mieście nie pojawi się ich nauczyciel, któremu ufają jak ojcu.
D) Wiem, dlaczego chrześcijanie rysują rybę na piasku.

Poprawna odpowiedź: C

➡ Zadanie 10.

Spośród lektur obowiązkowych poznanych w klasach IV – VI wybierz tę, w której, podobnie jak w utworze *Quo vadis*, wystąpił okrutny władca. Podaj tytuł oraz bohatera. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z lektury.

Tytuł lektury: .....
Bohater lektury: .....
Uzasadnienie wyboru: .....

Przykładowe rozwiązanie zadania 8:

- Clive Staples Lewis: *Opowieści z Narnii*. Lew, Czarownica i stara szafa: Edmund Pevensie; zjadł obiad u państwa Bobrów i wymknął się z domu. Poszedł do zamku Jadis. Zdradził Białej Czarownicy, gdzie znajduje się jego rodzeństwo. Przekazał informacje dotyczące Aslana.

Przykładowe rozwiązanie zadania 10:

- *Akademia Pana Kleksa*: Niesfor – władca Lunnów mieszkał w srebrnym pałacu, który znajdował się na południowej półkuli Księżyca. To potężny i groźny monarcha. Trzymał w dłoni długi miecz, z którym nigdy się nie rozstawał. Od swoich poddanych wymagał posłuszeństwa. Przekłuiwał ostrzem tych, którzy ośmielili mu się sprzeciwić. Powłoka przekłutego Lunna trafiła do żelaznej skrzyni.
- *Opowieści z Narnii. Lew, Czarownica i stara szafa*: Jadis – Biała Czarownica chciała panować w Narnii. Jej życzeniem było, by w kraju Aslana trwała wieczna zima. Nieposłusznym zamieniała w kamienie, wprowadzała rządy strachu, terroru. Zamierzała pokonać Króla całej puszczy, syna Wielkiego Władcy-Zza-Morza. Wydała rozkaz, by schwytać każdego Syna Adama, każdą Córkę Ewy.

➤ Zadanie 11.

Wyjaśnij różnice w pisowni partykuły **nie** w podanych zdaniach.

- A) Tygellin poczuł niepokój na widok Petroniusza, ale nie zamierzał z nim dyskutować.
- B) Neron nie najlepiej się czuł, dlatego odwołał swój występ w ogrodach.
- C) Aulus Plaucjusz nie pochwalił oczekiwania, ale spokoju po ciężkiej służbie.

Rozwiązanie zadania:

- A) *Nie* z rzeczownikami piszemy łącznie, a z czasownikami rozłącznie. B) *Nie* z przysłówkami w stopniu wyższym piszemy rozłącznie. C) *Nie* z rzeczownikami piszemy rozdzielnie, gdy wyrażają przeciwstawienie.

Przykładowe rozwiązanie zadania 12:

- *Mit o Orfeuszu i Eurydyce*: Orfeusz – po śmierci żony udał się do podziemi. Grą na lirze opowiedział o swojej miłości, o wielkim bólu. Wszyscy w skupieniu słuchali tej niezwykłej muzyki, która posiadała moc odmienniania (oczarowane Erynie, oswojony Charon, zaintrygowane cienie zmarłych, zasłuchany Cerber, wzruszona Persefona). Pan śmierci, Hades, dał śmiałkowi szansę.
- *Katarynka*: niewidoma dziewczynka – muzyka płynąca z katarynki sprawiła, że dziewczynka poczuła wielką radość (tańczyła po pokoju, klaskała w ręce, śmiała się, płakała ze wzruszenia, z nadmiaru emocji). Była szczęśliwa.
- *Opowieści z Narnii. Lew, Czarownica i stara szafa*: a) Tumnus – faun zagrał dla Łucji na flecie. Muzyka kryła w sobie wielką moc. Dziewczynka siedziała zasłuchana. Miała ochotę tańczyć i płakać. Zapomniała o wszystkim; b) nimfy leśne i nimfy wodne – grały na instrumentach podobnych do harf. W ten sposób chciały powitać Aslana, oddać mu hołd, gdy zjawił się na polanie przy Kamiennym Stole.
- *Koncert Wojskiego – Pan Tadeusz*: Wojski oczarował, zadziwił uczestników łowów, gdy grą na rogu odtworzył historię polowania na niedźwiedzia. Koncertu w puszczy słuchali wszyscy: ludzie, psy, ptaki, drzewa.
- *Hobbit, czyli tam i z powrotem*: muzyka towarzyszyła krasnoludom od zawsze. Śpiewały i grały, żyjąc w podziemnych siedzibach. Teraz śpiewem umilają sobie czas, gdy sprzątają po posiłku. Śpiewem przywołują wspomnienia, dawne czasy. Grają na instrumentach: Kili i Fili – na skrzypcach, Dori, Nori, Ori – na flecie, Bombur – na bębnie, Bifur, Bofur – na karnecie, Dwalin, Balin – na wiolonczeli, Thorin – na złotej harfie.
- *Akademia Pana Kleksa*: Pan Kleks wie, że muzyka może być lekiem na kłopoty. Kiedy Alojzy zniszczył chińskie tabliczki (sekrety profesora), nauczyciel kleksografii razem ze swoimi podopiecznymi zaśpiewał kolędę. We śnie Adasia profesor śpiewał wesołe piosenki (o zimie, o wrześniowych kwiatach, o tym, że poparzyły go pokrzywy). Gdy uczniowie Akademii jechali do fabryki dziur i dziurek, samogrający most wygrywał im na trąbkach marsza ołowianych żołnierzy. W drodze powrotnej chłopcy usłyszeli marsza muchomorów. Panu Kleksowi tak spodobała się ta melodia, że nucił ją przez nos.

➤ Zadanie 13.

Wyobraź sobie, że losy Petroniusza potoczyły się inaczej. Dokończ opowiadanie, w którym zmienisz historię jego życia. Napisz swoją pracę tak, aby wykazać, że dobrze znasz powieść Henryka Sienkiewicza *Quo vadis*. Swoją pracę rozpocznij słowami:

Uczta dobiegła końca.
Petroniusz pożegnał gości
i wrócił do Eunice.

➤ Zadanie 14.

Napisz przemówienie skierowane do koleżanek i kolegów, w którym przekonasz słuchaczy o tym, że *nieważne, jak się wygląda, ważne, żeby być miłym*¹. W wypracowaniu odwołaj się do powieści Henryka Sienkiewicza *Quo vadis* oraz wybranych utworów literackich.

➤ Zadanie 15.

Przeczytaj poniższy tekst.

Atoli wniesiono bardzo wytworne zakąski; bowiem już wszyscy zajęli miejsca, prócz samego Trymalchiona, dla którego wedle nowego zwyczaju zachowane było pierwsze miejsce. Na tacy stał osieł z korynckiego spiżu, z biesiagami, które zawierały z jednej strony oliwki zielone, z drugiej czarne. Nad osłem umieszczone były dwie szale, mające na krawędziach wyrzeźbione imię Trymalchiona i wagę srebra. Przylutowane mostki dźwigały pieczone kuszki, oblane miodem z makiem. Leżały też na srebrnym ruszcie gorące kiełbasy, a pod rusztem syryjskie śliwki z punickimi jabłkami granatowymi².

Wyobraź sobie, że na uczcie Trymalchiona znaleźli się bohaterowie wybranej przez Ciebie lektury obowiązkowej. W liście do Petroniusza przedstaw relację z przebiegu przyjęcia.

1 A. Lindgren: *Madia z Czerwcowego Wzgórza*. Przeł. A. Węgleńska. NK, Warszawa 2013, s. 140.
2 Petroniusz: *Uczta Trymalchiona*. Przeł. L. Staff. Czytelnik, Warszawa 1963, s. 17.

**REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI „WOM”
40-132 Katowice
ul. ks. kard. Stefana Wyszyńskiego 7**

adres internetowy:
strona internetowa:
centrala telefoniczna:

sekr@womkat.edu.pl
www.womkat.edu.pl
32 258 13 97, 32 203 59 67

DYREKTOR

dr Jerzy Grad

tel. 32 258 22 09; e-mail: jgrad@womkat.edu.pl

WICEDYREKTOR

Iwona Kruszevska-Stoły

tel. 32 258 22 09; e-mail: istoly@womkat.edu.pl

ZASTĘPCA DYREKTORA DS.

ADMINISTRACYJNO-EKONOMICZNYCH

Beata Żurowicz

tel. 32 203 59 67 w. 220; e-mail: bzurowicz@womkat.edu.pl

**PRACOWNIA WYCHOWANIA,
KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO I ZAWODOWEGO**

Anna Czarlińska-Wężyk – kierownik

dr Barbara Czwartos

Joanna Drażek

dr Tomasz Grad

Maria Kaczmarek

Marianna Kłyk

Mariola Lux

Maria Syta

tel. w. 223; e-mail: aczarli@womkat.edu.pl

tel. bezp. 32 258 38 01; w. 122; e-mail: bczwartos@womkat.edu.pl

tel. bezp. 32 258 38 01; w. 122; e-mail: jdrazek@womkat.edu.pl

tel. w. 208; e-mail: tg@womkat.edu.pl

tel. bezp. 32 259 98 48; w. 212; e-mail: mkaczmarek@womkat.edu.pl

tel. w. 224; e-mail: mk@womkat.edu.pl

tel. w. 119; e-mail: ml@womkat.edu.pl

tel. w. 119; e-mail: msyta@womkat.edu.pl

PRACOWNIA ZARZĄDZANIA

I ANALIZ OŚWIATOWYCH

Cezary Lempa – kierownik

Krzysztof Bednarek

dr Ewa Chorąży

dr Paweł Matyszkiewicz

tel. w. 221; e-mail: cezaryl@womkat.edu.pl

tel. w. 221; e-mail: kb@womkat.edu.pl

tel. w. 203; e-mail: echorazy@womkat.edu.pl

tel. bezp. 32 259 98 35; w. 203; e-mail: pm@womkat.edu.pl

PRACOWNIA EDUKACJI MIĘDZYKULTUROWEJ

I INFORMACJI PEDAGOGICZNEJ

Andrzej Musiał – kierownik

Marta Cichoń-Sendor

Aleksandra Gorzelik

Aldona Ferdyn

dr Mirella Zajęga

tel. bezp. 32 203 78 46; w. 120; e-mail: amusial@womkat.edu.pl

tel. bezp. 32 203 78 46; w. 120; e-mail: mcichonsendor@womkat.edu.pl

tel. w. 201; e-mail: agorzelik@womkat.edu.pl

tel. w. 201; e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl

tel. w. 201; e-mail: mzajega@womkat.edu.pl

PRACOWNIA DORADZTWA METODYCZNEGO

Adam Pukocz – kierownik

w. 223; e-mail: apukocz@womkat.edu.pl

DZIAŁ SZKOLEŃ

tel./fax 32 203 66 56; 32 203 66 40; w. 206, 207

e-mail: kursy@womkat.edu.pl, szkolenia@womkat.edu.pl

GLÓWNY KSIĘGOWY – Elżbieta Wiktorzak

tel. bezp. 32 259 98 69; w. 204 i 205

KADRY – Gabriela Wróbel

Dorota Lis

tel. w. 214; e-mail: kadry@womkat.edu.pl

tel. w. 209; e-mail: dlis@womkat.edu.pl

ROK 2022 ROKIEM ROMANTYZMU POLSKIEGO

ZYGMUNT KRASIŃSKI (1812 – 1859)

poeta, prozaik, dramatopisarz, filozof, ideolog,
zaliczany do „trójcy wieszczów”
(obok Mickiewicza i Słowackiego)

Bo w świecie ducha nie ma pożegnania!

Ledwom cię poznał, w. 38

*Do błędów nagromadzonych przez przodków dodali to, czego
nie znali ich przodkowie – wahanie się i bojaźń; i stało się zatem,
że zniknęli z powierzchni ziemi, i wielkie milczenie jest po nich.*

Nie-Boska komedia: Motto

Zagiąłem palec popod serce jego – trafiłem do nerwu poezji.

Nie-Boska komedia

*Patrzałem wśród cieniów nocy na płasy motłochu, po karkach kto-
rego wspinasz się do góry – stare zbrodnie świata, ubrane w szaty
świeże, nowym kołujące tańcem – ale ich koniec ten sam co przed
tysiącami lat – rozpusta, złoto i krew.*

Nie-Boska komedia

Kiedy spuszczę powieki, więcej widzę niż z otwartymi oczyma.

Nie-Boska komedia

Im dzieło bliższe celu, tym ciszej pielęgnować je trzeba.

Irydion, 195

Pokojem myśli i powagą ciała dzieją się wielkie czyny.

Irydion, 200

*Nieszczęście, jak miłość, wiąże ludzi z sobą – bądźmy przyjaciółmi,
a może kiedyś razem będziemy się cieszyć!*

Irydion, 266

Tam w końcu tylko zwycięstwo – gdzie cnota –

Tam zmartwychwstanie tylko – gdzie Golgota.

W twoim ze śmierci ku życiu odrodzie ..., w. 102 – 103

Wybór: dr Mirella Zajęga

FORUM NAUCZYCIELI

